

NIEUWSBRIEF PADDESTOELENWERK GROEP DRENTHE

NUMMER 11

JULI 2010

**Redactie: Eef Arnolds &
Bernhard de Vries**

**Adres redactie en secretariaat:
Bernhard de Vries
Roerdomplaan 222
7905 EL Hoogeveen**

INHOUD

Het doel bereikt, en meer dan dat	2
Activiteiten van de PWD in 2010	3
Excursies	3
Overige bijeenkomsten van de PWD	4
De klus geklaard!? – Roeland Enzlin en Eef Arnolds	5
Voortgang van de paddenstoeleninventarisatie in Nationaal Park Het Drents-Friese Wold – Rob Chrispijn	13
Nieuws over het paddenstoelenmeetnet in Drenthe	14
De excursies van de PWD in 2008 – Eef Arnolds, Rob Chrispijn, Roeland Enzlin, Cees Koelewijn en Bernhard de Vries	15
Paddenstoelenpuzzel – Bernhard de Vries	26
Wat doet de paddenstoelenwerkgroep?	28
De nieuwsbrief	28

ONS DOEL BEREIKT, EN MEER DAN DAT!

Elk paddenstoelenseizoen heeft zo zijn eigenaardigheden. Het jaar 2009 maakte het voor ons, mycologen, wel heel erg bont, zoals ook uit de excursieverslagen in deze nieuwsbrief blijkt. Vanaf het begin van de zomer stonden we gretig in de startblokken. We verwelkomden de malse zomerregens die eind juli leidden tot een vroege opbloei van allerlei mycorrhizapaddenstoelen in wegbermen. Het leek een rijk seizoen te worden, maar een goede week later was alle moois door een verzengende zomerzon verdwenen. De droogte hield aan tot ver in september. We bleven wel inventariseren, maar het resultaat viel keer op keer tegen. De frustratie werd nog groter toen door enkele stevige nachtvorsten vroeg in het seizoen de laatste paddenstoelen in het open veld werden weggevaagd. Dat waren we de afgelopen jaren helemaal niet meer gewend. Maar halverwege oktober kwam de kentering en tot half december, ongebruikelijk laat, bleef het lonend om er op uit te trekken.

In de vorige nieuwsbrief hadden we een ambitieuze doelstelling geformuleerd: in 2009 gingen we met z'n allen proberen het veldwerk voor de Drentse paddenstoelenkartering volgens de opgestelde criteria af te ronden, opdat we een solide basis zouden hebben voor het schrijven van de paddenstoelenatlas. Daartoe moesten vorig jaar nog honderden kilometerhokken worden geïnventariseerd. Uit het overzicht van de stand van zaken door Roeland Enzlin en Eef Arnolds, onder de ambivalente titel 'De klus geklaard!?', blijkt dat we met vlag en wimpel in deze opzet zijn geslaagd. Ondanks de verre van gunstige weersomstandigheden!

Verder vind u in deze nieuwsbrief de gebruikelijke excursieverslagen van 2009, vol smakelijke en minder smakelijke details. Rob Chrispijn schreef een bijdrage over de mycologische exploratie van Nationaal Park Het Drents-Friese Wold. We doen enkele dringende laatste oproepen voor het insturen van nog niet ingevoerde gegevens ten behoeve van de Atlas. Tot slot een ludieke bijdrage van Bernhard in de vorm van een paddenstoelenpuzzel; een echte hersenkraker!

Terwijl we begin juli de laatste hand leggen aan deze nieuwsbrief wijst het kwik 32° in de schaduw, heeft de bosbrandweer code rood afgekondigd, liggen de wegbermen erbij als hooi en beginnen de berken al hun herfsttooi te dragen. Geen paddenstoel te bekennen en je kunt je bijna niet voorstellen dat die dit jaar nog ooit uit de verschroeiende aarde tevoorschijn komen. Maar je weet het maar nooit. Een paddenstoelenseizoen is net een voetbalkampioenschap: de einduitslag is onvoorspelbaar. Misschien wordt het een fantastisch najaar!

Eef Arnolds en Bernhard de Vries

ACTIVITEITEN VAN DE PWD IN 2010

EXCURSIES

Voor alle excursies van de PWD verzamelen we **om tien uur** op het aangegeven punt. De excursies duren meestal tot in de middag. Voor informatie kunt u bellen met de excursieleider. Een uur vóór en tijdens de excursie zijn de meeste excursieleiders ook mobiel bereikbaar. Bij ongunstige omstandigheden, zoals langdurige droogte, kan een excursie worden afgelast.

Tijdens de excursies voeren we zo veel mogelijk karteringswerk uit. Er zal ook aandacht zijn voor instructie van beginners. Goed schoeisel en wat proviand wordt aanbevolen. De meeste excursies zijn op maandag, enkele of zondag ten behoeve van mensen die maandag moeten werken. Uit een oogpunt van milieuzorg en kostenbesparing wordt gecombineerd reizen naar de excursies aanbevolen.

Telefoonnummers en mailadressen excursieleiders:			
Eef Arnolds	0593-523645	06-15267415	eefarnolds@hetnet.nl
Rob Chrispijn	0521-381934	06-4350678	rob.chrispijn@hetnet.nl
Roeland Enzlin	0592-243231	----	enz@kpnplanet.nl
Cees Koelewijn	050-5010740	06-29510222	ceesjannie@hetnet.nl
Bernhard de Vries	0528-265234	06-55812374	elbern@planet.nl

Maandag 23 augustus. Deze excursie, wel aangekondigd in Coolia, gaat niet door in verband met verblijf van de excursieleider in het buitenland.

Maandag 30 augustus. De Slotplaats bij Bakkeveen (Fr), oud landgoed van Natuurmonumenten. Verzamelen bij de ingang van de slotplaats. (coörd. 212,9 / 566,6). Leiding: Cees Koelewijn.

Maandag 6 september. Elp, Reitma, Verzamelen bij pannenkoekenrestaurant De Strohoed aan de weg naar Schoonloo (coörd. 239,8 / 544,4). Leiding: Eef Arnolds.

Zondag 12 september. Gieten, Boekweitveentje, Zwanemeer. Verzamelen bij de ingang langs de oude provinciale weg naar Rolde (coörd. 245,6 / 557,8). Leiding: Roeland Enzlin.

Maandag 20 september. Paterswolde, landgoed Vennebroek en De Braak. Verzamelen bij de ingang van De Braak (coörd. 233,8 / 574,5). Leiding: Cees Koelewijn.

Maandag 27 september. Lemelerveld (Ov), Luttenbergven, fraai schraalland en moerasbos. Verzamelen bij boerderij Veenzicht (coörd. 220,6 / 494,15). Leiding Eef Arnolds.

Maandag 4 oktober. Omgeving golfbaan Assen. Verzamelen op de parkeerplaats van het golfterrein aan de Oeverstraat (coörd. 231,6 / 559,5), te bereiken via de weg van Assen naar Zeyen. Leiding Bernhard de Vries.

Maandag 11 oktober. Drents-Friese Wold. Verzamelen aan de Bosweg (coörd. 221,13 / 547,35). Leiding Rob Chrispijn.

Zondag 17 oktober. Eexterveld. Verzamelen bij de driesprong in Anderen. (coörd. 242,4 / 557,9). Leiding Eef Arnolds.

Maandag 25 oktober. Reestdal, Wildenberg en omgeving. Verzamelen aan de bocht in de Nieuwe Dijk (coörd. 222,5 / 515,8). Leiding Bernhard de Vries.

Maandag 1 november. Drents-Friese Wold. Verzamelen bij Wateren (coörd. 215,75 / 546,90). Leiding Rob Chrispijn.

Zondag 7 november. Heerenveen, Rotstergaasterwallen (Fr), schraallanden met veel wasplaten. Verzamelen bij de ingang (coörd. 190,8 / 547,0). Leiding Eef Arnolds.

Maandag 15 november. Omgeving Havelte. Verzamelen bij de parkeerplaats bij het Hunebed. (coörd. 210,9 / 534,2). Leiding Rob Chrispijn.

Maandag 22 november. Staatsbossen bij Lheebroek: Kliploo, Jeneverbesstruweel en omgeving. Verzamelen bij de ingang met slagboom (coörd. 225,6 / 539,5). Leiding Bernhard de Vries.

OVERIGE BIJEENKOMSTEN VAN DE PWD

De bijeenkomsten worden gehouden in de werkruimte van Eef Arnolds, Holthe 21, Beilen. De werkgroepavonden zijn bedoeld voor het gezamenlijk bekijken en determineren van vers materiaal. Iedere keer zal speciale aandacht worden besteed aan een groep paddestoelen, maar ander materiaal is ook welkom. Alle avonden beginnen om 19.30 uur.

Dinsdag 7 september: Werkgroepavond met aandacht voor paddenstoelen van lanen, o.a. russula's en boleten.

Dinsdag 28 september: Werkgroepavond met aandacht voor broekbos-paddenstoelen met o. a. zompzwammen.

Maandag 18 oktober: Werkgroepavond met aandacht voor satijnzwammen.

Maandag 8 november: Werkgroepavond met aandacht voor graslandpaddenstoelen, bijvoorbeeld wasplaten en knotszwammen.

ZATERDAG 5 FEBRUARI 2011, 10 TOT 16 UUR DRENTSE ZWAMDAG

Zoals gebruikelijk verzorgen we een gevarieerd programma van voordrachten met voldoende tijd voor informele onderlinge contacten. Vaste items zijn: Stand van zaken betreffende kartering en atlas en mededelingen van werkgroepleden. Het gedetailleerde programma wordt kort van tevoren rond gemaild. Bijdragen vóór 15 januari melden bij Eef Arnolds. Een broodje meenemen. Voor drinken en soep wordt gezorgd.

DE KLUS GEKLAARD!?

Roeland Enzlin en Eef Arnolds

Het doel dat we onszelf vorig jaar in nieuwsbrief nummer 10 hadden gesteld, leek wat onwerkelijk: de paddenstoelen-inventarisatie van Drenthe op representatieve wijze afronden, zodat na het veldseizoen van 2009 een begin kon worden gemaakt met het schrijven aan de Atlas. Daarvoor moesten nog enige honderden kilometerhokken worden bezocht. Een zeer ambitieus streven, te meer daar het droge weer tot ver in september bepaald niet meewerkte om grote aantallen paddenstoelen te produceren. Aan de andere kant konden succesvolle excursies worden gehouden totdat de vorst echt inviel omstreeks half december.

Nu alle gegevens zijn ontvangen en ingevoerd, kunnen we de balans opmaken en de conclusie is: het resultaat van onze gezamenlijke inspanningen heeft de stoutste verwachtingen overtroffen en aan de voorwaarden voor de Atlas wordt glansrijk voldaan. Daar wordt dan ook intensief aan gewerkt. Er gaan zelfs stemmen op om de criteria voor de representativiteit van ons veldwerk nog wat aan te scherpen, maar daarover verderop meer.

Aantallen waarnemingen

Het aantal ingevoerde waarnemingen van 2009 bedraagt bijna 45.000 en overtreft daarmee ruimschoots het oude record van 2007 met destijds 38.000 gegevens. Hieruit blijkt wel hoe fanatiek er vorig jaar gewerkt is om het doel te halen, de minder gunstige weersomstandigheden ten spijt. Daarnaast zijn maar liefst 15.800 verspreidingsgegevens van eerdere jaren aan het bestand toegevoegd. Bijna de helft waren de originele veldgegevens die ten grondslag liggen aan het proefschrift van Peter-Jan Keizer over paddenstoelen in beboomde wegbermen in Drenthe (Keizer, 1993). Lange tijd waren deze onvindbaar, maar uiteindelijk zijn ze toch boven water gekomen. Een andere belangrijke aanvulling vormen de waarnemingen uit het doctoraalverslag van Leo Jalink en Marijke Nauta over paddenstoelen in Drentse berkenbossen (Jalink & Nauta, 1984). Ook de invoer van gegevens van IVN-Roden door Immie Boonstra en Jannie Mulder is voltooid. In totaal werden in 2009 60.640 verspreidingsdata aan het bestand toegevoegd, zodat het totale Drentse bestand nu ruim 380.000 waarnemingen omvat. Daarvan dateren 107.000 gegevens (28%) van voor 1999.

Er mag hier wel eens benadrukt worden dat het noteren van veldwaarnemingen op streeplijsten of in notitieboekjes één ding is, maar dat het nauwgezet invoeren van al deze gegevens met behulp van het programma SPOT noodzakelijk is voordat deze data ook toegankelijk zijn. Een taaie en tijdrovende klus, waaraan velen een steentje hebben bijgedragen. Maar we zouden nergens zijn zonder de fantastische inzet van Grieta Fransen uit Maassluis die ook dit jaar weer belangeloos het leeuwendeel van de veldwaarnemingen en de oude gegevens heeft ingevoerd. Namens allen hartelijk dank!

Verwachte soortenaantallen

Uitgangspunt voor onze inventarisatie is nog steeds het kaartje met per kilometerhok de *verwachtingswaarde*: een inschatting op grond van landschapskenmerken van het aantal paddenstoelsoorten (in zes klassen, Fig. 1) dat minimaal onder goede omstandigheden tijdens één excursie in het hoogseizoen verwacht mag worden. We zijn op deze methodiek in het verleden al herhaaldelijk ingegaan (Arnolds & Enzlin, 2006, 2007), zodat we hier volstaan met een zeer beknopte toelichting. Op grond van de landschapsstructuur op een recente topografische kaart is in principe een grove schatting van het aantal te verwachten soorten mogelijk. Het zal voor iedere paddenstoelenliefhebber en ecooloog duidelijk zijn dat aanmerkelijk meer soorten (> 100 soorten) te verwachten zijn in een kilometerhok dat geheel met bos is begroeid dan in een hok dat uitsluitend akkerland omvat (verwachting < 10 soorten). We zien dan ook dat concentraties van hokken met een hoge verwachtingswaarde

samenvallen met boswachterijen en andere grotere bosgebieden, terwijl lage verwachtingswaarden vooral optreden in de hoogveenontginningen van Oost-Drenthe en Smilde, alsmede in de laag gelegen, bosarme gebieden in het zuidwesten bij Meppel en Nijeveen en in het uiterste noorden bij Roderwolde. Indien een kilometerhok op grond van onze waarnemingen voldoet aan de verwachtingswaarde, noemen we dat hok *op niveau*. Zo lang dat niet het geval is, blijft aanvullend veldonderzoek gewenst.

Een kaart met verwachtingswaarden voor alle Drentse kilometerhokken wordt gegeven in Figuur 1. Deze kaart is sedert het begin van de systematische kartering van Drenthe in 1999 dus niet veranderd.

Vastgestelde aantallen soorten

De *verwachtingskaart* (Fig. 1) geeft het potentiële aantal soorten van alle Drentse kilometerhokken; de *diversiteitkaart* (Fig. 2) presenteert de in werkelijkheid vastgestelde aantallen soorten sinds 1999. Momenteel zijn gemiddeld per km-hok ruim 70 soorten bekend. De klassen corresponderen met de verwachtingskaart, maar de klasse van meer dan 100 soorten is deze keer voor het eerst in drie categorieën onderverdeeld. Het is logisch dat de klassen boven de 250 soorten op de verwachtingskaart ontbreken omdat zo'n hoog aantal nooit tijdens één excursie in een kilometerhok wordt vastgesteld. Sommige terreinen in Drenthe zijn (veel) vaker dan één maal bezocht en dan kan het aantal uiteraard wel hoger oplopen. Een cluster van zeer soortenrijke km-hokken ligt rond Roden, met fameuze en daarom vaak bezochte terreinen als landgoed Mensinge, Natuurschoon en De Kleibosch. Andere mycologisch bekende terreinen uit deze topcategorie zijn bijvoorbeeld het Boekweitveentje bij Gieten (km-hok 245-557), het Asserbosch (km-hok 233-555) en landgoed Terborgh (km-hok 244-561). Soms zijn terreinen helemaal niet zo bijzonder, maar hebben ze hun hoge soortenaantallen vooral te danken aan de volhardendheid van sommige waarnemers, bijvoorbeeld de Anserdennen bij Ansen (km-hokken 220-533, 220-534) waar de PWD op verzoek van Natuurmonumenten een jaar lang extra aandacht aan heeft besteed. In feite zijn aantallen van meer dan 250 soorten in de meeste hokken in boswachterijen te verwachten, mits er maar vaak genoeg wordt waargenomen. De omgeving van het Huis te Echten (km-hok 223-525) dankt zijn rijkdom grotendeels aan het feit dat het de favoriete mycologische speeltuin is van Bernhard de Vries. Binnen het enige Drentse hok met meer dan 500 soorten (km-hok 233-540) ligt het particuliere natuurgebiedje van 6 ha van Eef Arnolds, het mycologisch meest intensief onderzochte stukje Nederland dat op zich al meer dan 500 soorten telt. Overigens betekent dit natuurlijk niet dat zomaar in ieder km-hok honderden soorten te vinden zijn als je maar lang genoeg volhoudt. Aan een hoge soortenrijkdom liggen ook altijd landschappelijke en ecologische kwaliteiten ten grondslag.

Er bestaat zo op het oog een positieve correlatie tussen de diversiteitkaart en de verwachtingskaart. Dat geeft een globale indicatie dat het veldwerk naar behoren is uitgevoerd. Een nauwkeuriger vergelijking volgt hieronder bij het bespreken van de representativiteitskaart.

De vorderingen tijdens de laatste drie jaren vallen goed af te lezen uit tabel 1, waarin per klasse van soortenaantal het aantal kilometerhokken is weergegeven in de jaren 2007 tot 2009. Het aantal hokken zonder een enkele soort is in één jaar tijd afgenomen van 100 naar 1. Een verdere reductie is ook niet te verwachten, want er is ook één hok met een verwachting van 0 soorten. Het betreft een stuk open water van het Zuidlaardermeer; een huzarenstukje als iemand daarvandaan een paddenstoel tevoorschijn tovert! In alle drie laagste soortenklassen is het aantal km-hokken trouwens sterk afgenomen, in de andere klassen toegenomen. Vooral de toename van hokken met 51-100 soorten is frappant, terwijl het aantal hokken in de hoogste categorie in 2009 nauwelijks steeg. Dit betekent dat waarnemers het afgelopen seizoen veel aandacht hebben geschonken aan de minder soortenrijke gebieden.

Tabel 1
Aantal km-hokken behorende tot zes klassen van aantallen soorten paddenstoelen

Aantal soorten	km-hok per jaar			% km-hok		Verwachting	
	2007	2008	2009	2008	2009	Aantal km-hok	% km-hok
0	147	100	1	3,5	0	1	0
1 – 10	198	131	38	4,6	1,3	7	0,2
11 – 25	385	341	215	12,0	7,6	293	10,3
26 – 50	753	783	885	27,5	31,1	1094	38,5
51 – 100	826	848	1057	29,8	37,2	980	34,5
> 100	534	640	648	22,5	22,8	468	16,5

Representativiteit

Waar het uiteindelijk om draait is in hoeverre de verwachte aantallen soorten per kilometerhok en de gevonden aantallen met elkaar corresponderen. Dat is, zoals in eerdere nieuwsbrieven uitgelegd, af te lezen op de *representativiteitskaart* (Fig. 3). Daarin staat per kilometerhok aangegeven hoeveel klassen verschil er zijn tussen verwachte en gevonden soortenaantal. In de vorige nieuwsbrief toonde de kaart van Drenthe nog veel hokken in het oosten, zuidwesten en noordwesten van de provincie waar het gevonden aantal soorten één of meer klassen lager lag dan het verwachte aantal. In totaal waren 810 kilometerhokken nog niet op niveau, 28% van het Drentse totaal (Tabel 2). We hadden zelfs 83 kilometerhokken met een verschil van drie klassen en 18 hokken met een verschil van vier klassen, dus bijvoorbeeld slechts 1-10 soorten bekend in plaats van de verwachte meer dan 100.

Hoe anders is het beeld nu. Er zijn nog maar 53 hokken over die niet op niveau zijn, 2% van het totaal. En al die hokken zitten slechts één klasse onder de verwachtingswaarde (Tabel 2). Voorwaar een fantastisch resultaat waarvan niemand van te voren zelfs maar had durven dromen!

Bijna de helft van de nog niet genivoleerde hokken is te vinden in de oostelijke veenkoloniën, met zwaartepunten tussen Emmen en Buinerveen en rond Klazienaveen en Zwartemeer. Ook ten zuiden van Zuidwolde en Kerkenveld valt nog een en ander te doen, alsmede wat grenshokken in het zuidwesten. De rest van de provincie is ‘af’.

Tabel 2
Verschillen tussen verwachte en gevonden aantal soorten paddenstoelen per km-hok in de periode 1999-2009.

Aantal klassen verschil	2008	% 2008	2009	% 2009
volgens verwachting of hoger	2033	72	2791	98
- op niveau			- 2262	- 79,5
- 1 klasse hoger			- 509	- 17,9
- 2 klassen hoger			- 18	- 0,5
- 3 klassen hoger			- 2	- << 1
1 lager dan verwachting	572	20	53	2
2 lager dan verwachting	137	5	0	0
3 lager dan verwachting	83	3	0	0
4 lager dan verwachting	18	1	0	0
5 lager dan verwachting	0	0	0	0

Meer dan genoeg soorten

Door de hierboven beschreven ‘grote sprong voorwaarts’ hebben we nu de mogelijkheid om op de representatieviteitskaart (Fig. 3) ook km-hokken aan te geven waarvan het soortenaantal een of meer klassen boven de verwachtingswaarde uitstijgt. Deze hokken zijn tamelijk gelijkmatig over de provincie verdeeld, zij het iets talrijker in de noordelijke helft. Er zijn 18 hokken die twee klassen meer soorten hebben dan verwacht en zelfs twee hokken met een positief saldo van drie klassen. Deze hokken liggen overwegend in de oostelijke veenkoloniën. Hier zit echter een methodisch addertje onder het gras. Alleen hokken uit de lagere verwachtingsklassen kunnen twee of drie keer hoger uitkomen. Een hok met meer dan 100 verwachte soorten kan bij de gebruikte klasse indeling nu eenmaal niet in een hogere klasse terecht komen, al zouden er duizend soorten worden gevonden. Een hok uit de verwachtingsklasse 51-100 soorten kan slechts één klasse stijgen, namelijk als er meer dan 100 soorten gevonden zijn. Aan deze onrechtvaardigheid valt in de toekomst nog wel wat te doen door toepassing van een klasse-indeling zoals gebruikt in figuur 2.

In de veenkoloniën vinden we erg veel hokken met een lage verwachtingswaarde, die dus in principe gemakkelijk overtroffen kunnen worden. Toch wijst het vaak positieve verschil tussen resultaat en verwachting er ook op dat de mogelijke soortenaantallen van sommige veenkoloniale hokken aanvankelijk zijn onderschat.

De aanwezigheid van een aanmerkelijk groter aantal soorten paddenstoelen dan de verwachtingswaarde in een kilometerhok kan verschillende oorzaken hebben, bijvoorbeeld:

- Onderschatting van de potentie van het hok op grond van het kaartbeeld, bijvoorbeeld als een beboomde wegberm in een hok een heel soortenrijke, schrale berm blijkt te zijn. Dat valt op een topografische kaart niet af te lezen.
- Tussentijdse veranderingen in het landschap, die nog niet op de kaart zijn aangegeven, bijvoorbeeld de aanplant van bos op voormalige landbouwgrond. Ook jonge bossen zijn altijd veel rijker aan soorten dan zwaar bemest grasland of akkerland. Dat was bijvoorbeeld het geval bij de twee genoemde kilometerhokken die drie klassen boven de verwachtingswaarde scoorden.
- Een eenmalig bezoek vond plaats onder uiterst gunstige omstandigheden, waardoor meer soorten dan ‘normaal’ zijn aangetroffen.
- Het kilometerhok is (veel) vaker bezocht dan andere, vergelijkbare hokken waardoor de kans op een groter soortenaantal uiteraard sterk toeneemt. Voorbeelden zijn hierboven al genoemd bij de bespreking van de diversiteitskaart.
- Er zijn door specialisten in een kilometerhok relatief veel onopvallende soorten verzameld en gedetermineerd die op standaardexcursies doorgaans gemist worden of maar voor een klein deel op naam worden gebracht, bijvoorbeeld onder korstzwammen en kleine ascomyceten.

Hoe verder?

Gedurende het atlasproject zijn de criteria voor een representatieve kartering van Drenthe geleidelijk steeds scherper geworden. Bij de aanvang van onze systematische inventarisaties waren we tevreden met het idee als we van ieder atlasblok van 25 km² 10 km-hokken op niveau zouden brengen. Dat leek menigeen al heel ambitieus. Vervolgens werd dit aantal verhoogd tot minimaal de helft van het aantal km-hokken, dus 13 voor een volledig atlasblok. Bovendien werden kilometerhokken zonder een enkele soort taboe verklaard. Later werd besloten dat bij dit alles alleen gegevens vanaf 1999 mochten meedoen om een actueel beeld van de verspreiding van paddenstoelen te krijgen. Gezien de snelle vorderingen werden vorig jaar de criteria verder aangescherpt: geen enkel km-hok mocht meer dan één klasse onder de verwachte waarde blijven. En nu zijn we feitelijk zo ver dat het op niveau brengen van **alle** Drentse kilometerhokken binnen handbereik ligt. Het zal dan ook duidelijk zijn dat

veldbezoeken aan de 53 nog niet genivoleerde kilometerhokken de komende herfst prioriteit verdienen. Gezien de resultaten van afgelopen jaar moet het wegwerken van deze lacunes voor onze werkgroep een peulenschilletje zijn.

Verder gaan we uiteraard gewoon door met het registreren van paddenstoelen overal in Drenthe, tijdens de werkgroepexcursies en individueel. Want, het is al vaker gezegd, paddenstoeleninventarisaties zijn nooit af. Onze kartering nadert nu de voornaamste doelstelling: een representatief beeld van de verspreiding van paddenstoelen in Drenthe, maar het blijft een representatieve steekproef. Volledigheid is heel wat anders, sterker nog: Volledigheid is voor paddenstoeleninventarisaties onmogelijk, zowel door de aard van de organismen als door ons beperkte waarnemingsvermogen en onze beperkte kennis.

Alle waarnemingen van dit jaar blijven dus welkom en kunnen nog in de atlas worden verwerkt, want het schrijven aan de teksten zal zeker tot het voorjaar van 2011 in beslag nemen. Een voordeel is dat we ons nu niet meer hoeven te richten op onvoldoende bezochte hokken, maar onbezorgd overal kunnen grasduinen. Dat komt ook tot uiting in het PWD excursieprogramma van dit jaar. Veel gerenommeerde terreinen staan op het programma en we veroorloven het ons zelfs enkele keren om een uitstapje buiten de provinciale grenzen te maken.

Literatuur

Arnolds, E. & R. Enzlin, 2006. Over volledigheid en representativiteit van de paddenstoelenkartering in Drenthe. Coolia 49: 125-134.

Arnolds, E. & R. Enzlin, 2007. Een grote sprong voorwaarts. Nieuwsbrief Paddenstoelenwerkgroep Drenthe 8: 7-16.

Jalink, L.M. & M.M. Nauta. 1984. Mycosociologie van berkenbossen in Drenthe. Rapport Rijksuniversiteit, Leiden

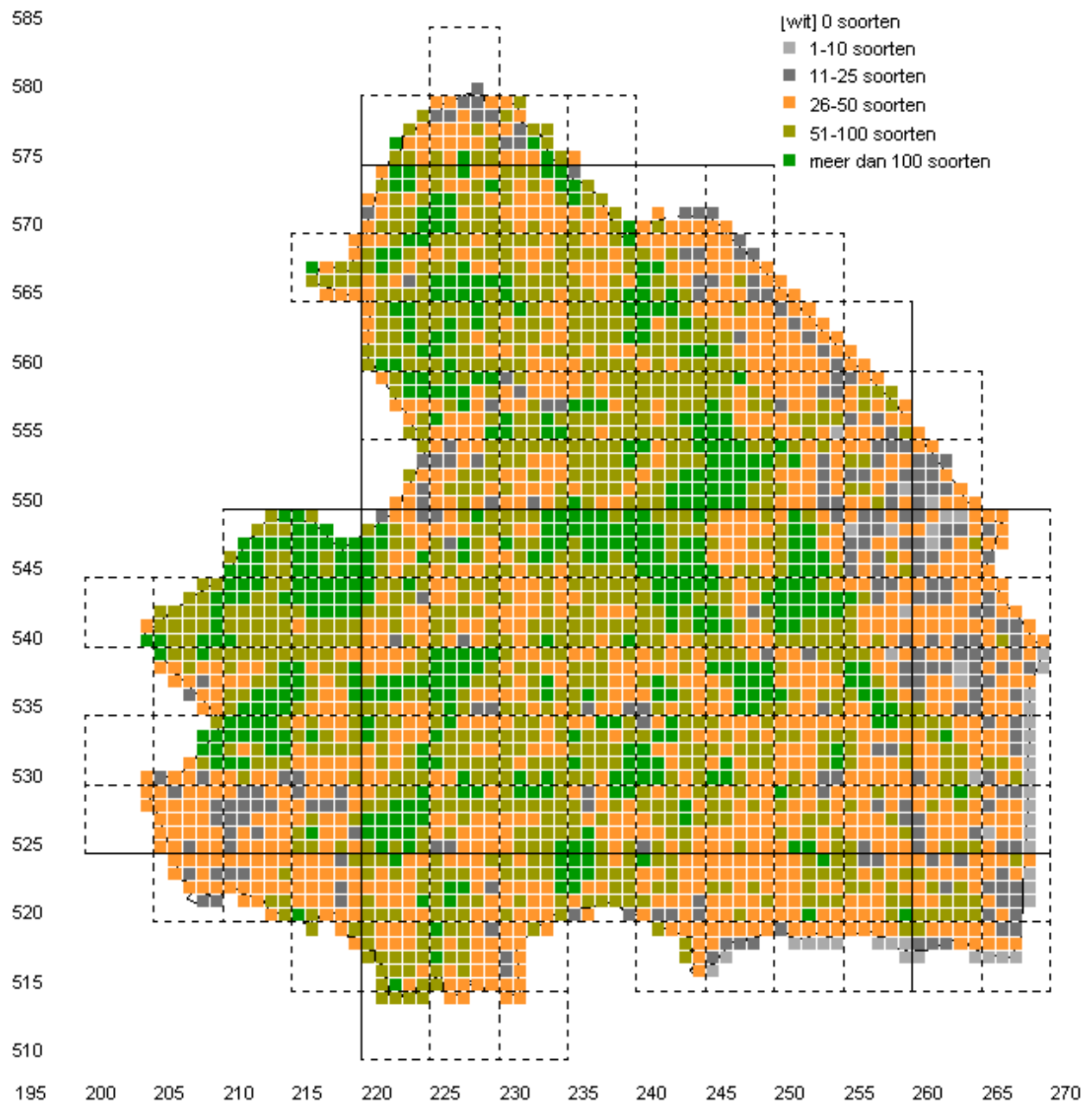
Keizer, P.J. 1993. The ecology of macromycetes in roadside verges planted with trees. Dissertatie Landbouwuniversiteit Wageningen.

Het is nog niet te laat !!!

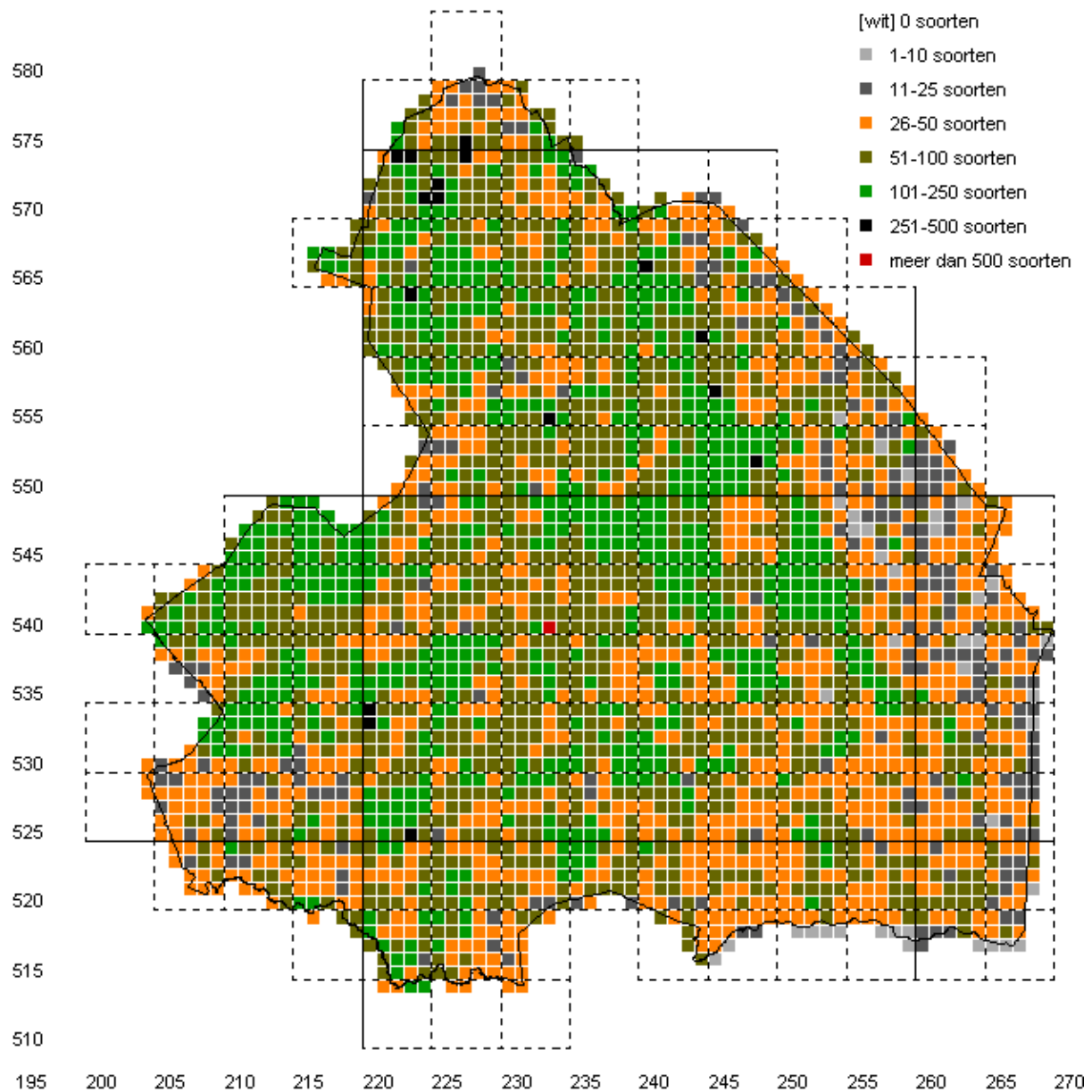
Er staan al een paar honderd soortbeschrijvingen voor de Drentse paddenstoelenatlas al op papier, maar het Atlas-bestand wordt pas definitief afgesloten na het veldseizoen van 2010. Dat wil zeggen dat waarnemingen nog in de atlas worden opgenomen als ze uiterlijk **1 januari 2011** bij onze districtcoördinator Roeland Enzlin zijn ingeleverd. We weten dat er bij werkgroepsleden nog steeds waarnemingen bekend zijn, soms van heel bijzondere soorten, die nog niet zijn gemeld en daardoor in het bestand ontbreken. Daarom nogmaals het dringende verzoek om deze gegevens door te geven. Dat geldt natuurlijk ook voor nieuwe waarnemingen in het komende seizoen. Schroom niet om ook gewone soorten te melden. Tenslotte is zelfs een populaire soort als de Vliegenzwam pas in iets meer dan de helft van de Drentse kilometerhokken geregistreerd!

Districtcoördinator
Roeland Enzlin
Schoolstraat 23
9451 BE Rolde
0592 243231
enz@kpnplanet.nl

Figuur 1. Verwachtingskaart.
Te verwachten aantal soorten paddenstoelen per kilometerhok op basis van één excursie
in het hoofdseizoen onder goede omstandigheden.

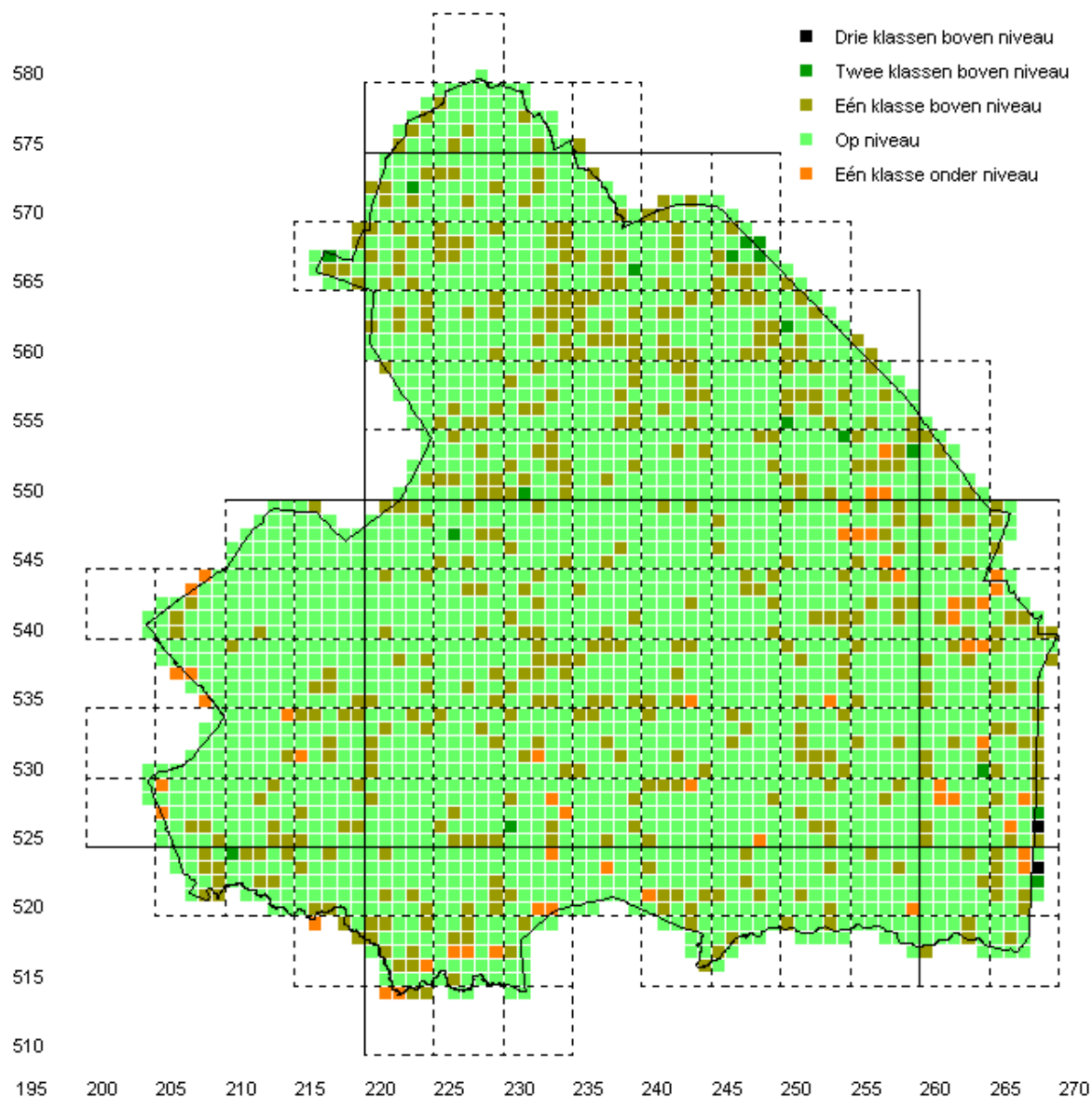

Figuur 2. Diversiteitskaart.
Thans bekende aantal soorten paddenstoelen per kilometerhok, gebaseerd op waarnemingen van 1999-2009 (stand op 1 juli 2010).

Figuur 3. Representativiteitskaart.
Het verschil tussen het aantal verwachte en gevonden soorten paddenstoelen per kilometerhok, gebaseerd op waarnemingen van 1999-2009 (stand op 1 juli 2010).

Op niveau: het aantal gevonden soorten (figuur 2) is gelijk aan of groter dan het minimaal verwachte aantal soorten (figuur1).

VOORTGANG VAN DE PADDENSTOELENINVENTARISATIE IN NATIONAAL PARK HET DRENTS-FRIESE WOLD

Rob Chrispijn

In opdracht van Staatsbosbeheer wordt sinds het voorjaar van 2008 het Drents Friese Wold door leden van onze werkgroep op paddenstoelen geïnventariseerd. Gezien de grootte van het gebied is het beter om te spreken van een verkenning. Maar de sterker gerichte aandacht op dit Nationale Park heeft al meteen in het eerste jaar voor veel bijzondere waarnemingen gezorgd. Zo werden er nieuwe vindplaatsen ontdekt van onder meer Verblekende russula (*Russula exalbicans*), Fijnschubbige boleet (*Suillus variegatus*) en Witte duifridderzwam (*Tricholoma columbetta*). In het stroomgebied van de Vledder Aa in het Aekingerzand bleek dat de zeer zeldzame Lenteknotszwam (*Clavulinopsis vernalis*) zich nog weer verder op de lemige bodem langs de bovenloop van dit stroompje heeft uitgebreid.

Met de PWD hebben we elk jaar wel een of meerdere excursies in het gebied. Op de excursie van 2008 in het Dieverzand ontdekte een der deelnemers een sterk door slakken aangevreten russula met een oranje hoed en zwartwordend vlees. Het ging om de ernstig bedreigde Grauwstelige russula (*Russula decolorans*), een dennenbegeleider op zeer voedselarme zandbodems. In ons land is deze russula na 1990 nog slechts twee keer gerapporteerd. Een andere zeldzame soort is de Duinbosrussula (*Russula cessans*) die, zoals de naam al aangeeft, zich maar weinig in het binnenland laat zien. Toch stond deze russula met vijftien exemplaren bij een den langs een zandpad in het Friese deel van het Drents-Friese Wold.

Het jaar 2008 was het jubileumjaar van de NMV. Het kwam goed uit dat we een maand voor de viering van het jubileum in het Nationaal Park de Ivoorboleet (*Suillus placidus*) vonden. Deze boleet is een symbiont van vijftnaaldige dennen, in Europa de aan het hooggebergte gebonden Arve, in Noord-Amerika de wijd verbreide Weymouthden. In het Dieverveld groeide de Ivoorboleet in een perceel waar de oudere, aangeplante weymouthdennen waren gekapt, waarna er weer jonge bomen waren opgeschoten. Het was voor het eerst in veertig jaar dat deze boleet weer in Nederland werd gesignaleerd. We hebben toen dankbaar gebruik gemaakt van deze vondst om extra publiciteit te genereren voor het NMV-jubileum!

Afgelopen jaar zijn er in het Drents-Friese Wold opnieuw een aantal bijzondere soorten genoteerd. De meest vermeldenswaardige is de vondst van de Goudplaatzwam (*Phylloporus pelletieri*) in een Drents grenshok van Boswachterij Appelscha. Dit is in ons land een zeer zeldzame soort – alleen in Zuid-Limburg iets vaker waargenomen – die in Drenthe één keer is gevonden, namelijk in landgoed Huize Echten bij Hoogeveen. Volgens het Overzicht is het een mycorrhizasymbiont van eik, maar in het DFW groeide deze soort bij Sitkaspar. Deze Noord-Amerikaanse exoot heeft wel meer verrassingen in petto. Hoewel hij normaal er geen blijk van geeft bijzondere paddenstoelen te koesteren, vond de Friese mycoloog Robbert Vlagsma in 2008 in een Sitka perceel op rabatten een rijke groeiplaats van de Scherpe gele ridderzwam (*Tricholoma aestuans*). Deze soort was al zo lang niet meer in Nederland gevonden dat hij als uitgestorven moest worden beschouwd. De nieuwe vindplaats ligt iets ten noorden van Boschoord, ruim binnen de grenzen van het Nationaal Park, en liet op een schrale, bemoste bodem maar liefst veertig vruchtlichamen van deze ridderzwam zien.

Tot slot een bijna even bijzondere vondst in 2010, eveneens gedaan door Robbert Vlagsma. Hij bezocht in maart een fijnsparbos in de buurt van de Hoekenbrink dat opvallend vochtig was en een zeer gevarieerde mosflora bezat. Hier ontdekte hij tussen het mos de 1-2 cm grote vruchtlichamen van de Zwarte Bekerzwam (*Pseudoplectiana nigrella*). Deze soort staat als ernstig bedreigd in de Rode Lijst, omdat er na 1993 slechts één vondst van bekend is. Dat hadden er twee moeten zijn, want deze bekerzwam was een paar jaar terug ook al

gevonden langs een schelpenfietspad in het Dieverveld. Hier groeide hij toen met een tiental exemplaren, in het genoemde fijnsparbos dit voorjaar met vele honderden vruchtlichamen. Dit zegt wel iets over de kwaliteit van dit zeventig jaar oude fijnsparbos, dat inmiddels Scandinavische allure begint te krijgen. Tijdens een bezoek met mensen van SBB hebben we er bij hen op aangedrongen om van dit schitterende perceel een naaldbosreservaat te maken. Daar zijn ze helaas nog niet op ingegaan, wel zijn ze genegen om de voorgenomen dunning te concentreren in de randen van dit bos.

Met deze bijzondere vondsten in gedachten zal het interessant zijn om te zien wat het laatste inventarisatiejaar in het Drents Friese Wold ons gaat brengen. Het is van groot belang dat iedereen vondsten van Rode-lijstsoorten in dit gebied nauwkeurig registreert met een GPS of op een kaartje aantekent opdat ons beeld van de verspreiding van bijzondere soorten zo compleet mogelijk wordt. Wij hopen op zodanig gunstige weersomstandigheden dat ook de vele beukenlanen in dit gebied rijk zullen zijn aan paddenstoelen, want de laatste jaren bleven die lanen duidelijk achter bij de verwachtingen. We zullen hoe dan ook aan het eind van dit jaar een beter overzicht hebben van waar in het Drents Friese Wold zich de mycologische hotspots bevinden en tegelijkertijd over meer kennis beschikken wat betreft de mycoflora van dit grootste aangesloten bosgebied van Noord-Nederland. Onze grootste wens is dat dankzij deze gegevens in het beheer ook meer rekening met paddenstoelen zal worden gehouden, bijvoorbeeld door het instellen van meer naaldbosreservaten.

Nieuws over het paddenstoelenmeetnet in Drenthe

Veel leden van de PWD tellen paddenstoelen in vaste meetpunten in het kader van het landelijke paddenstoelenmeetnet dat gecoördineerd wordt door de Nederlandse Mycologische Vereniging. De organisatie van het meetnet verandert met ingang van het komende seizoen doordat wordt overgegaan op een districtenstelsel. De contacten met de tellers werden tot op heden vooral onderhouden door de centrale coördinator Mirjam Veerkamp maar zullen nu in eerste instantie worden behartigd door de districtcoördinator van Noord-Nederland (Groningen, Friesland en Drenthe). Kor Raangs, velen van u wel bekend, is bereid gevonden om deze taak op zich te nemen. Inge vulde formulieren moeten voortaan ook naar hem toe.

We zijn van plan om in de Atlas van Drentse paddenstoelen een hoofdstuk te wijden aan de resultaten van de Drentse meetpunten in het paddenstoelenmeetnet sinds de start daarvan in 1998. We willen alle tellers in dat verband oproepen om hun meetpunten dit jaar in ieder geval goed te tellen, zodat het laatste jaar in de reeks een goed ijkpunt vormt voor conclusies over het wel en wee van paddenstoelen in de meetpunten. Mocht u hiertoe onverhoopt niet in staat zijn, aarzelt u dan niet om contact op te nemen met Kor. Dan kan in samenspraak wellicht een oplossing worden gevonden.

Sommige werkgroepleden hebben wellicht nog telgegevens van vorige jaren die nooit zijn doorgegeven. De Atlas is een goede aanleiding om dit alsnog te doen!!

Districtcoördinator Paddenstoelen meetnet voor Noord-Nederland

Kor Raangs
Waterland 100
9734 BK Groningen
Tel. 06-21865366

DE EXCURSIES VAN DE PWD IN 2009

Eef Arnolds, Rob Chrispijn, Roeland Enzlin, Cees Koelewijn en Bernhard de Vries

De verslagen zijn opgesteld door de genoemde excursieleiders en soms aangevuld door andere deelnemers. Voor impressies van de voorjaarsexcursies verwijzen we naar de vorige nieuwsbrief nummer 10, 2009. Bij alle excursies wordt een lijstje gegeven van maximaal 10 soorten die opgenomen zijn in het de nieuwe Rode Lijst Paddenstoelen (Arnolds & Veerkamp, 2008). Daarnaast worden soorten vermeld die niet op de Rode Lijst staan maar die nationaal of regionaal zeldzaam zijn.

Categorieën van de Rode Lijst 2008		
GE = Gevoelig	KW= Kwetsbaar	BE = Bedreigd
EB = Ernstig bedreigd	VN= Verdwenen (niet gevonden sinds 1988)	
* = (Regionaal) zeldzaam, niet op Rode Lijst		

24 augustus. Vennebroek bij Paterswolde

Cees Koelewijn

Het is altijd afwachten hoe de start van het seizoen verloopt. Soms valt het mee, maar meestal valt het tegen. Op de excursiedag was het erg warm en de droge periode ervoor beloofde niet veel goeds. Samen met Immy Boonstra reed ik naar het verzamelpunt en verzuchtte: "Niemand zal toch zo gek zijn om aan deze excursie deel te nemen". Stilletjes hoopten we te kunnen genieten van het fraaie weer en een koel drankje op een terrasje, maar op de afgesproken plek troffen we toch zeven mensen. Al gauw bleek dat er in het mycologisch vermaarde landgoed Vennebroek inderdaad weinig was te vinden, reden om het bij een ochtendsessie te houden. We bezochten twee kilometerhokken en vonden in totaal 20 soorten.

De eerste russula die we zagen leverde al problemen op. Kor Raangs nam de moeite er aan te ruiken en ondanks de verregaande staat van ontbinding was de geur van amandelen nog duidelijk. Deze Amandelrussula was één van de vier Rode-lijstsoorten. Een andere soort die voor problemen zorgde was een koraalzwam. Uiteindelijk bleek het de Goudgele koraalzwam te zijn, bekend van dit gebied maar landelijk een grote zeldzaamheid. Ondertussen genoten we van de prachtige omgeving met fraaie lanen en eeuwenoude bomen. Bij het Friesche Veen zagen we zeven Grote zilverreigers. Na afloop van de excursie werd ik gebeld door ene René Vromans uit Noord-Brabant, die wilde weten of we de Scherpe stekelzwam hadden gezien. Dat klopte, al was daar weinig fraais aan te ontdekken. Het is wel een uiterst zeldzame soort die al vele jaren een paar vaste plekken heeft in een eikenlaan van Vennebroek. Volgend jaar komt René speciaal over om deze lelijke paddenstoel aan zijn fotoverzameling toe te voegen.

Bijzondere vondsten (4 Rode-lijstsoorten):

Scherpe stekelzwam	EB	Hydnellum compactum
Goudgele koraalzwam	BE	Ramaria aurea
Amandelrussula	BE	Russula laurocerasi
Blauwvoetstekelzwam	KW	Sarcodon scabrosus

31 augustus. Rheebruggen en Uffelterzand

Bernhard de Vries & Eef Arnolds

Er kwamen 15 personen naar Rheebruggen onder Uffelte, een landgoed dat eigendom is van Het Drentse Landschap. Een groep nam twee zuidelijke kilometerhokken en een andere de noordpunt dat voor een groot deel bestaat uit prachtig viooltjesrijk eiken-berkenbos met veel gierstgras. 't Was nog zomers en het aantal echte paddenstoelen bleef aan de lage kant: vier russula's, twee amanieten en een melkzwam. Daarnaast zeven mycena's waarbij de Voorjaarsmycena (*Mycena abramsii*). Als ook het Beukedopgeweizwammetje (*Xylaria*

carpophila) wordt gevonden dan heeft men wel aardig goed gekeken. Een mooie trechterzwam is de Slanke trechterzwam (*Clitocybe gibba*). De geelbruine hoed is echt trechtervormig, de lamellen zijn roomkleurig en op de hoed zijn fijne draderige schubjes te zien. Al zoekend konden we zo'n veertig soorten noteren en alleen door het verzamelen van beschimmelde takken konden we de vijftig bereiken. De Roze populieren-schorszwam (*Peniophora polygonia*), die voornamelijk op Ratelpopulier voorkomt, is altijd weer een feest om te vinden. Het vuilroze, bobbelige dingetje is in het veld herkenbaar.

Het zuidelijke deel van Rheebruggen bestaat grotendeels uit doorgeschoten eikenhakhout, afgewisseld met verschralend grasland. Hetzelfde beeld als in het noorden: in het bos bar weinig paddenstoelen en in het grasland niets. Toch leverden onze inspanningen één grote verrassing op. Tegen een oude hakhoutstoof groeiden een paar grote inktzwammen die al in het druiptadium waren beland. Op het eerste gezicht de algemene Grote kale inktzwam (*Coprinus atramentarius*), maar wel op een vreemde plek in zo'n voedselarm eikenbos. Dus toch maar in de je-weet-maar-nooit-doos mee naar huis. Onder de microscoop bleken de sporen knobbelig en dat leidde direct naar de uiterst zeldzame en sterk bedreigde Zijige inktzwam, een oerbossoort die in heel Europa zeldzaam is!

Tijdens de middagexcursie werd de groep verdeeld over het Uffelterzand en het Uffelterveen. Nabij Het Finse Meertje was het door de keileemondergrond vochtiger, hetgeen resulteerde in een lijst van 97 soorten, waaronder indicatoren van schrale bodem als Echte tolszwam, Hanekam (*Cantharellus cibarius*) en Gewolkte russula (*Russula brunneoviolacea*). Het rijkst waren de wilgenstruwelen in de bijna droog gevallen oeverzone van het meertje met wilgenbegeleiders als Wilgenrussula (*Russula subrubens*) en Spitse moerasvezelkop (*Inocybe acutella*), en op dode takken het zeldzame Eierzakje. Hier werd ook de Wastandjeszwam (*Scopuloides hydroides*) gevonden, een korst die van natte plekken houdt.

De meest opvallende vondst in het Uffelterveen was de Lila mycena in de berm van het asfaltfietspad langs Studentenkampweg. Het is een bleeklila mycena met een roze lamelsnede en een nitreuze geur. Volgens de online verspreidingsatlas zijn er slechts vijf vindplaatsen in ons land. Verder leverde dit fietspad niet veel op. Een schraal stukje met buntgras en den zorgde voor een paar Rode-lijstsoorten, zoals Hanekam en Gewone tolszwam.

Bijzondere vondsten (11 Rode-lijstsoorten) o.a.:

Zijige inktzwam	EB	<i>Coprinus insignis</i>
Dunne weerschijnzwam	KW	<i>Inonotus cuticularis</i>
Echte tolszwam	GE	<i>Coltricia perennis</i>
Lila mycena	GE	<i>Mycena albidolilacea</i>
Eierzakje	BE	<i>Nidularia deformis</i>
Grote moeraszwavelkop	KW	<i>Pholiota myosotis</i>
Heidezswavelkop	BE	<i>Psilocybe ericaea</i>
Gezoneerde kaaszwam	*	<i>Tyromyces wakefieldiae</i>

6 september. Anderen, Eexterveld

Eef Arnolds

Het Eexterveld was ooit het botanisch rijkste heideveld van Drenthe dankzij het plaatselijk dagzomen van potklei, een zware, kalkhoudende leem die een uitstekend substraat voor allerlei zeldzame planten vormt. Bij de heideontginningen in de jaren vijftig zijn een paar stukjes gespaard, overigens nog steeds de moeite waard wegens het talrijke voorkomen van onder andere Klokjesgentiaan en Gevlekte orchis. Tegenwoordig tracht Staatsbosbeheer door het afgraven van de bovengrond en extensieve begrazing ontgonnen gedeelten weer in oude luister te herstellen. Het herstelbeheer is erg succesvol. Ook mycologisch staat het gebied hoog aangeschreven, maar de meeste waarnemingen dateerden uit de periode 1970-1990.

Ondanks de faam van het gebied waren de verwachtingen van de tien deelnemers niet hoog gespannen. Het was te lang te droog. We begonnen in een oud wilgenstruweel in het

Westerholt en daar stonden zowaar heel wat paddenstoelen, vooral op de bemoste stammen van de oude, wijd vertakte grauwe wilgen. Het fraaie Egelzwammetje, voorzien van sparrig afstaande schubjes, was krachtvoer voor fotografen, evenals de in heel Europa zeer zeldzame Rozetkussentjeszwam die als een vreemdsoortig korstmos bruine lobben over de schors uitspreidt. Deze paddenstoel is hier in 1988 ontdekt en ook in 2007 gevonden. De Blauwgrijze schorsmycena (*Mycena pseudocorticola*), klein maar fijn vanwege de lilablauwe hoed, was er bij honderden te vinden. Daartussen vond een oplettende geest zowaar één exemplaar van de veel zeldzamere Lilabruine schorsmycena die nog niet eerder in Drenthe was waargenomen. Al deze soorten zijn kenmerkend voor oude wilgenstruwelen met een hoge luchtvochtigheid.

Het laagste deel van het Westerholt is begroeid met elzenbos vol dotterbloemen en, als grote bijzonderheid in Drenthe, schaafstro. Het aantal elzenbegeleiders viel hier wat tegen, maar een bodem bewonend, olijfkleurig zwavelkopje bleek de zeer zeldzame Olijfbuine zwavelkop te zijn, ook al in de jaren zeventig in het Eexterveld aangetroffen maar destijds in grasland. Een tamelijk onbeduidend ogende Franjehoed werd thuis gedetermineerd als *Psathyrella rannochii*, bekend uit Groot-Britannië, maar nog niet uit Nederland!

Buiten het Westerholt was de oogst niet overvloedig, maar bijzondere soorten groeiden er wel. In het verschrallende grasland vonden we de Vermiljoenwasplaat, alweer een nieuwe aanwinst voor Drenthe, een grote heksenkring van de zeer zeldzame Fijnschubbige schijnantharel, de anthracietkleurige Blauwzwarte satijnzwam en de minder spectaculaire *Entoloma pallescens* die zo zeldzaam is dat hij nog geen Nederlandse naam heeft. Op een geplagde strook stonden op vochtige leem honderden exemplaren van het ernstig bedreigde Wit heidetrechttertje tussen Kleine Zonnedauw, Draadgentiaan en Dwergbloem. Bijna te mooi om waar te zijn. Van de 140 gevonden soorten staan er maar liefst 22 op de Rode Lijst.

Bijzondere vondsten (22 Rode-lijstsoorten) o.a.

Vermiljoenwasplaat	*	Hygrocybe constrictospora
Fijnschubbige schijnantharel	GE	Hygrophoropsis fuscusquamula
Rozetkussentjeszwam	GE	Hypocreopsis lichenoides
Valse satijnvezelkop	BE	Inocybe palludinella
Lilabruine schorsmycena	BE	Mycena meliigena
Egelzwammetje	BE	Phaeomarasmus erinaceus
	*	Psathyrella dennyensis
Heidezwavelkop	BE	Psilocybe ericaea
Gele moeraszwavelkop	BE	Psilocybe ericaeoides
Olijfbuine zwavelkop	*	Psilocybe olivaceotincta
Wit heidetrechttertje	EB	Omphalina mutila

14 september. Westerzand en Kleine Startbaan bij Havelte

Rob Chrispijn

De eerste twee weken van september waren weer eens droog geweest, dus zonder al te grote verwachtingen betraden we de voormalige startbaan. Dit primitieve vliegveld is in de oorlogsjaren aangelegd door op het zand een dikke laag leem aan te brengen. In de loop der jaren heeft deze ingreep gezorgd voor het ontstaan van een paradijs voor bijzondere planten. Ook voor paddenstoelen is dit gebied zeer de moeite waard, speciaal voor wasplaten en satijnzwammen. Voor wasplaten was het nog te vroeg, maar tot onze vreugde had de weinige regen gezorgd voor een opbloei van satijnzwammen. Als kinderen in een speelgoedzaak liepen we van plek naar plek, ons soms amper de tijd gunnend om goed te kijken omdat een volgende vondst alweer alle aandacht opeiste. Natuurlijk is er veel gefotografeerd en er werd vrij veel materiaal meegenomen om thuis te determineren. In het lijstje hieronder ziet u iets van het resultaat van deze activiteiten. We noemen hier alleen de Grijsblauwe satijnzwam omdat er van dit fraaie en zeldzame staalsteeltje zo'n prachtige groep stond. Alsof ze ons in hun zondagse kleren stonden op te wachten!

Bijzondere soorten (12 Rode-lijstsoorten) o.a.:

Bruine zwartsneessatijnzwam	KW	Entoloma caesiocinctum
Veenmosgordijnzwam	KW	Entoloma elodes
Grijsblauwe satijnzwam	KW	Entoloma griseocyaneum
Donkere kegelsatijnzwam	BE	Entoloma inutile
Lilagrijs satijnzwam	KW	Entoloma mougeotii
Olijfgroene zwartsneessatijnzwam	GE	Entoloma querquedula
Zwartsneessatijnzwam	KW	Entoloma serrulatum
Geelplaatstaalsteeltje	GE	Entoloma xanthochroum
Puntmutswasplaat	KW	Hygrocybe acutoconica
Bosparasolzwam	BE	Lepiota clypeolaria

21 september. Sleenerzand

Bernhard de Vries

Het was al drie weken droog, zelfs veentjes lagen droog, en de verwachtingen waren naar beneden bijgesteld. Er kwamen desondanks 14 personen, dus konden we 's morgens en 's middags met twee groepen aan de slag. De randen van de boswachterij Sleenerzand waren tot nu toe “vergeethoekjes”. Nu kwam daar verandering in. Aan zowel de westkant als de oostkant werden twee kilometerhokken op peil gebracht. Het aantal soorten per hok varieerde tussen 80 en 113 en dat viel gezien de omstandigheden lang niet tegen.

Veel soorten zijn hier kenmerkend voor bossen op stikstofarme, zandige bodem, zoals de Appellussula, Holsteelboleet (*Boletinus cavipes*), Olijfplaatgordijnzwam (*Cortinarius scaurus*) en Hanekam (*Cantharellus cibarius*). Dankzij de Zwarte truffelknotzwam (*Cordyceps ophioglossoides*) konden we de Korrelige hertentruffel aan dit lijstje toevoegen. Behalve vroege soorten, zoals de Smakelijke russula (*Russula vesca*), werden ook al enkele late gevonden, zoals de Sparrenkegelzwam (*Strobilurus esculentus*). Het veentje aan de noordkant van de N381 leverde vijf kenmerkende veenmospaddenstoelen op: Veenmosgrauwkop (*Tephrocybe palustris*), Vlokkig veenmosklokje (*Galerina paludosa*), Bruine moeraszwavelkop (*Psilocybe uda*), Kaal veenmosklokje en Veenmosgordijnzwam. Het zijn in ons land de meest verbreide soorten in dit biotoop, maar desondanks staan ze collectief op de nieuwe Rode Lijst. Het gaat kennelijk niet goed met deze hoogveenbewoners.

Het kostte enige moeite om de Zwetende kaaszwam te herkennen die Rob ten oosten van de Kibbelkoele op lariksstronken verzamelde: zachtvlezige, vuil crème hoeden van ongeveer 8 cm, op doorsnede lichtgroenig, zwak gezondeerd en met een geur als van de Narcisridderzwam. De poriën verkleuren een beetje bruin als je er aan komt. De smaak van het vlees was aanvankelijk onopvallend maar na een dag drogen werd die echt bitter. Een groepje jeneverbessen leverde nog Jeneverbekorstzwam op.

Bijzondere soorten (17 Rode-lijstsoorten) o.a.:

Jeneverbekorstzwam	BE	Amylostereum laevigatum
Veenmosgordijnzwam	BE	Cortinarius tubarius
Korrelige hertentruffel	KW	Elaphomyces granulatus
Kaal veenmosklokje	BE	Galerina tibiicystis
Valse sterspoorvezelkop	GE	Inocybe pseudoasterospora
Bruine anijszwam	KW	Lentinellus cochleatus
Zwetende kaaszwam	*	Oligoporus guttulatus
Goudvinkzwam	KW	Pholiota astragalina
Appellussula	KW	Russula paludosa

28 september. Dwingelderveld

Rob Chrispijn

Wat betreft recente waarnemingen voldeed km hok 225/537 als een van de weinige kilometerhokken van het Dwingelderveld nog niet aan de norm. In ons bestand zaten veel

minder soorten dan de minimaal honderd die je van een dergelijk terrein mocht verwachten. Dus de opdracht was duidelijk maar als groep, en helemaal als excursieleider, zijn we in onze taak tekortgeschoten. Dat kwam zeker door de droogte, maar misschien ook doordat we ons te veel lieten afleiden door een prachtig voormalig ven dat nu geheel bedekt was met veenmos. Dankzij de droge septembermaand was het goed te betreden. Een dergelijk biotoop biedt nooit zoveel verschillende soorten, maar wel een stel leuke. Zoals de Veenmossatijnzwam die hier met enkele exemplaren midden op een bult veenmos groeide. Ook vier andere kenmerkende soorten staan op de Rode Lijst. In totaal noteerden we hier 74 verschillende paddenstoelen.

's Middags in de omgeving van Anholt kwamen we op 67 soorten. Daarvan is weinig het vermelden waard, met uitzondering misschien van het Kleinsporig plooirokje (*Coprinus kuehneri*) dat in Drenthe aanmerkelijk minder vaak voorkomt dan in het westen van ons land.

Bijzondere soorten (6 Rode-lijstsoorten):

Kleinsporig plooirokje	*	<i>Coprinus kuehneri</i>
Veenmossatijnzwam	KW	<i>Entoloma elodes</i>
Vlokkig veenmosklokje	KW	<i>Galerina paludosa</i>
Kaal veenmosklokje	BE	<i>Galerina tibiicystis</i>
Veenmycena	KW	<i>Mycena megaspora</i>
Veenmosgrauwkop	KW	<i>Tephrocybe palustris</i>
Bruine ringboleet	GE	<i>Suillus luteus</i>

4 oktober 2009. Smilder Oosterveld en Leggelderveld

Roeland Enzlin

Onder de hoogste toren van Drenthe verzamelden zich 10 personen. Van daaruit, een eindje langs de vaart doorrijdend, kwamen we bij het eerste gebied: het Smilder Oosterveld, een afgelegen reservaat van Het Drentse Landschap. De vooruitzichten waren niet goed. Het was al lange tijd droog geweest en dan een heideveld met droog bos bezoeken is vragen om een "slechte" excursie. Na een uur lopen waren nog lang geen 50 soorten waren gevonden, terwijl de verwachting voor dit km-hok op meer dan 100 soorten lag. Plichtsgetrouw maakten we het voorgestelde rondje af en ongemerkt groeide toch de lijst. Dit zat hem vooral in de diversiteit aan biotopen in het Smilder Oosterveld. Vochtige stukjes heide leverden o.a. Adonis- en Veenmycena en Heidezwavelkop op en op mest van grote grazers het zeldzame Keutelkaalkopje en Harige kaalkopje. Bij vliegdennen werden naast de Koeienboleten (*Suillus bovinus*) Roze spijkerzwammen (*Gomphidius roseus*) gevonden. Ook stonden daar Appelrussula, Duivelsbroodrussula (*Russula drimeia*) en Smakelijke melkzwam (*Lactarius deliciosus*), soorten van de betere dennenbossen op voedselarme bodems. Maanden later werd nog een bruine korst op naam gebracht. Het bleek te gaan om het Bleekrandrouwkorstje, een zeer zeldzame soort. Uiteindelijk bleek de soortenlijst nog 122 namen te omvatten.

Daarna bezochten we de Voorste Zandduinen bij Geeuwenbrug vlakbij het Blauwe Meer, onderdeel van het Leggelderveld van Natuurmonumenten. De droogte had hier meer toe geslagen. We kwamen niet verder dan zo'n 80 soorten, maar daaronder wel een hele bijzondere, namelijk de Roodbruine melkzwam bij dennen op het talud van de tankgracht die het gebied doorsnijdt. Ik had me er heel wat bij voorgesteld, maar de drie exemplaren die we aantroffen, zagen er niet echt mooi uit. Op het heideveld troffen we Echte tolszwam en wederom de Heidezwavelkop aan. Op een omgevallen dennenstam werd nog een fraaie groep van de Bundelchloormycena (*Mycena stipitata*) gevonden. Deze soort is niet bepaald algemeen.

Bijzondere soorten (8 Rode-lijstsoorten) o.a.:

Echte tolszwam	GE	<i>Coltricia perennis</i>
<i>Lactarius hysginus</i>	BE	Roodbruine melkzwam
<i>Adonismycena</i>	KW	<i>Mycena adonis</i>
Veenmycena	KW	<i>Mycena megaspora</i>
Heidezwavelkop	BE	<i>Psilocybe ericaea</i>

Keutelkaalkop	*	Psilocybe merdicola
Harige kaalkop	*	Psilocybe puberula
Appelrussula	KW	Russula paludosa
Bleekrandrouwkorstje	*	Tomentella radiosa

12 oktober. Omgeving Westervelde

Cees Koelewijn

Ondanks alle activiteiten van de Paddestoelenwerkgroep IVN-Roden waren er in de omgeving van Westervelde nog de nodige kilometerhokken te inventariseren. Rondom Eef werd een groep geformeerd die 's morgens een geïsoleerd perceel loofbos, het Hulsebosch bezocht. Onze groep, onder wie mijn trouwe kompaan Henk Pras, bleef bij Westervelde. Pas tegen de tijd dat dit verslag wordt gemaakt, ga je eens kijken wat de andere groep heeft gescoord. Dat was best indrukwekkend en, zonder er een wedstrijd van te willen maken, op punten werden we geklopt. Onder de 92 soorten van het Hulsebosch was de Eikenvuurzwam, een robuuste houtzwam die op oude eiken parasiteert. Ondanks de vele eiken in Drenthe wordt hij zelden gevonden. Henk Pras en ik hadden twee jaar eerder deze soort bij het Norgerholt mogen noteren, 4 km ten oosten van het Hulsebosch, wat toen al tot de nodige opwindning leidde.

Bij Westervelde zag onze groep onder meer de Olijfplaatgordijnzwam (*Cortinarius scaurus*), een typische Drentse soort, die daarbuiten zelden wordt gevonden. Wij deden het enigszins rustig aan. Dat had te maken met de leeftijd van enkelen, alsmede de aanwezigheid van Geert de Vries. Hij heeft namelijk iets meer tijd nodig dan anderen bij het fotograferen van bijzondere en mooie zwammen. Dat leidt wel tot prachtige resultaten, zoals we op zwamdagen kunnen zien. Zijn apparatuur ziet er trouwens ook anders uit dan wat de gemiddelde excursieganger bij zich heeft. Ik zie mezelf niet sjouwen met zoveel ballast; daarvoor moet je bijkans de conditie van een topsporter hebben!

's Middags toog onze groep naar Zuidvelde. Het meest opvallend was de vondst van vele tientallen Bruine bekerzwammen (*Peziza badia*) op een schaars begroeide talud van een droge sloot. Eef beleefde met zijn volgelingen spannende avonturen nabij het munitiedepot langs de Norgerweg. Op grond van de aanzienlijke oppervlakte bos was het aantal verwachte soorten in km-hok 225-560 op minimaal 50 begroot, maar er waren pas enkele soorten bekend. Vrijwel al het bos ligt namelijk binnen de hekken van het strikt verboden militaire terrein. Daardoor moesten we het hebben van wat aangeplant schaamgroen en een oude boomsingel langs de Leemwijk. Ook voor deze terreintjes moesten we echter een bordje 'verboden toegang' trotseren. We voelden ons dan ook niet helemaal op ons gemak terwijl we door het kreupelhout worstelden. Dat gevoel werd versterkt toen we tussen de takken door zagen dat onze in de berm geparkeerde auto's werden belegerd door een stuk of tien militairen en twee pantserwagens. Toen we terug kwamen, bleken onze voertuigen dit machtsvertoon ongeschonden en onbekeurd te hebben doorstaan. Inmiddels was het kilometerhok met 67 soorten wel ruimschoots op niveau, waaronder enkele bijzondere schraallandpaddenstoelen die we in de keurig gemaaide berm van de Limietweg vonden: Sneeuwvloksatijnzwam, Gele knotszwam, Spitse knotszwam (*Clavaria falcata*) en Hooilandwasplaat.

Bijzondere vondsten (12 Rode-lijstsoorten) o.a.:

Gele knotszwam	GE	Clavulinopsis helveola
Sneeuwvloksatijnzwam	KW	Entoloma sericellum
Hooilandwasplaat	KW	Hygrocybe aurantioviscida
Gewoon varkensoor	KW	Otidea onotica
Eikevuurzwam	KW	Phellinus robustus
Goudvinkzwam	KW	Pholiota astragalina
Amandelrussula	BE	Russula laurocerasi
Slanke kopergroenzwam	BE	Psilocybe pseudocyanea
Bittere boleet	KW	Tylopilus felleus

19 oktober. Hollandscheveld

Bernhard de Vries

Ten oosten van Noordsche Schut ligt een terrein met een verhaal. Lange tijd hebben er woonwagens gestaan en is het gebruikt als sloopbedrijf voor auto's. Omstreeks 1990 kwam daar een einde aan. Wat nu rest is een terrein waar de gemeente mee “in de maag zit” vanwege de chemische verontreiniging. Overal vind je auto-onderdelen, brokken beton, speelgoed, resten van huisraad en plekken met rivierzand waar de betegeling verwijderd is. De laatste twintig jaar heeft zich op die zandige plekken een schrale vegetatie gevestigd met Ruig haarmos, Groot leermos, Ruige zegge en allerlei schrale soorten die je niet bij tuinplanten en vuilnis verwacht. Opgeschoten berken en eiken hebben intussen gezelschap gekregen van mycorrhizapaddenstoelen: vaalhoeden, gordijnzwammen, de Vliegenzwam, vezelkoppen en zowaar de Zilveren Ridderzwam (*Tricholoma argyraceum*) die in Drenthe lang niet gewoon is. Verder is een duinsoort, de Melige stuifzwam (*Lycoperdon lividum*), daar talrijk aanwezig. Het totaal kwam hier op 45 soorten. Het geheel lijkt een proefproject: Wat blijft er over als de wereld berooid, vervuild en leeg gehaald aan zijn lot wordt overgelaten?

Binnen hetzelfde kilometerhok is naast de autoweg een eiken-berkenbosje waar de lijst een meer volwassen omvang kreeg. Aardige verschijningen zijn er het Gestreept nestzwammetje (*Cyathus striatus*), de Draadknotszwam (*Macrotiophula juncea*) en de Kleine stinkzwam (*Mutinus caninus*). Dankzij intensief zoekwerk kwam daar de teller op 76 soorten, waarbij twee Rode-lijstsoorten. Het Knobbelsporig pekzwammetje is in het veld te herkennen aan zijn mycena-achtige vorm, papilletje, geheel donker grijsbruine kleur en de steelbasis die naar beneden dun uitloopt. Het voetje lijkt een beetje op dat van de Muizenstaartzwam. De Lila gordijnzwam stond in de berm onder eiken. 's Middags hebben we in hetzelfde bosje de oostpunt bekeken. Dat leverde weinig nieuws op. Dankzij een paar beuken vonden we de Grijsgroene melkzwam (*Lactarius blennius*) en de Stevige braakrussula (*Russula mairei*).

Bijzondere soorten (2 Rode-lijstsoorten):

Lila gordijnzwam	KW	Cortinarius albobviolaceus
Knobbelsporig pekzwammetje	BE	Tephrocybe ambusta

26 oktober. Noordbargerbos en Zuiveringsinstallatie Nieuw-Amsterdam

Eef Arnolds

Een tiental enthousiastelingen trotseerde de gestaag vallende regen en de reis naar het verre oosten, niet de meest populaire mycologische bestemming van Drenthe. Het Noordbargerbos ten oosten van Emmen is een van de staatsbossen die aangeplant zijn op vroegere heidevelden. In verhouding tot bijvoorbeeld de boswachterijen Smilde, Gieten en Dwingeloo is het Noordbargerbos tamelijk arm aan paddenstoelen. Vermoedelijk is een flinke aanvangsbemesting bij de aanleg daarvan de oorzaak, want de ondergroei indiceert vrijwel overal een stikstofrijke bodem. De pas recent in Nederland opgedoken Zwetende kaaszwam groeit er op diverse plaatsen op sparrenstronken en is mogelijk kenmerkend voor naaldbossen op zulke verrijkte grond. Dat geldt ook voor de Citroenstrookzwam (*Antrodia xantha*) op lariksstronken. De meest interessante vondsten werden gedaan in een klein heiderelict op schrale, droge zandgrond met karakteristieke soorten als Grijsbruine zalmplaat en Heideknotszwam. Bij bomen in de randzone groeiden schraalhanzen als Echte tolzwam, Okergele vezeltruffel (*Rhizopogon luteolus*) en Zandpadgordijnzwam (*Cortinarius fusisporus*).

Gehalveerd togen we 's middags naar de omgeving van de waterzuivering van Nieuw-Amsterdam die volgens het urgentiekaartje nog een zetje nodig had. Sommige volhouders kregen spijt bij het aanschouwen van recent gedunde bomensingels rond de aardgasinstallatie en een aanpalend eikenbosje op verdroogd veen. Desondanks stonden er veel paddenstoelen en 84 soorten is voor een bosje van een paar hectares helemaal niet gek. Het meest opvallend

was het massale en kleurrijke optreden van het Elfenschermpje (*Mycena pura*), met roze, gele, violette en lilablauwe hoeden dwars door elkaar. Of die kleurenvariëaties taxonomisch wat voorstellen, is nog altijd niet bekend. Recent moleculair onderzoek suggereert dat er binnen het Elfenschermpje weliswaar verschillende groepen bestaan, maar die zouden niet gekoppeld zijn aan de hoedkleur. Daar word je als veldmycoloog niet echt vrolijk van.

Bijzondere vondsten (6 Rode-lijstsoorten) o.a.:

	*	<i>Alnicola rubriceps</i>
Heideknotszwam	KW	<i>Clavaria argillacea</i>
Echte tolszwam	GE	<i>Coltricia perennis</i>
Zilversteelsatijnzwam	KW	<i>Entoloma turbidum</i>
Zwetende kaaszwam	*	<i>Oligoporus guttulatus</i>
Bruinbultige franjehoed	BE	<i>Psathyrella gossypina</i>
Grijsbruine zalmplaat	BE	<i>Rhodocybe caelata</i>

2 november. Nijenslekerveld en Vledderhof

Rob Chrispijn

Het Nijenslekerveld is een grotendeels bebost heideveld in de uiterste zuidwesthoek van Drenthe en onderdeel van het landgoed De Eese. We verdeelden de grote groep deelnemers over twee km-hokken die nog niet voldeden aan de verwachting van meer dan honderd soorten. Met een score van 92 soorten was mijn hok aan het eind van de ochtend ruim op niveau. Er zaten weinig uitschieters tussen. Het Tweekleurig elfenbankje (*Gloeoporus dichrous*) is een aardige soort met zijn lobbige aandoende vruchtlichamen. Hij neemt toe en staat daardoor niet meer op de Rode Lijst. Eef nam hok 206-540 voor zijn rekening, dat ik liever links liet liggen omdat ik er tijdens privé bezoeken nooit verder was gekomen dan een frustrerend laag aantal soorten. Zijn lijst vermeldt een verbazingwekkende 134 soorten, andermaal een reden voor frustraties mijnerzijds. Ook hier niet veel bijzonders overigens.

De eigenaar van een paardenweitje langs de Dwarsweg, waar onze auto's stonden geparkeerd, had de vrijheid genomen om in de berm overtollige mest te dumpen. Daarop groeiden talrijke vruchtlichamen van het zeldzame Wortelende mestbreeksteeltje, met de steelvoet diep in de paardenmest. Ook stonden er wat inktzwammetjes, tegen het middaguur overwegend in deplorabele toestand. Eef nam wat paardenvijgen mee naar huis en daar verschenen binnen twee dagen zes soorten inktzwammen, waaronder de elegante Geringde korrelinktzwam (*Coprinus ephemeroïdes*) met een eigenwijs ringetje halverwege de steel, en de zeldzame Paardemestdonsinktzwam.

In de middag gingen we naar de Vledderhof tussen Vledder en Doldersum. De toegangslaan met Amerikaanse eik, die interessante soorten kan herbergen, viel tegen. Maar het Koelingsveld was beter dan ooit. Een deel is oud bouwland dat al meer dan twintig jaar wordt verschaald. In de jaren negentig kwam ik tijdens een paar bezoeken niet verder dan Gewoon vuurzwammetje (*Hygrocybe miniata*) en Puntig kaalkopje (*Psilocybe semilanceata*). Die stonden er nu ook, maar deze keer samen met een paar andere wasplaten plus wat knotszwammen en een aardtong. Hieruit blijkt wel hoe gunstig dit terrein zich heeft ontwikkeld. Op koemest groeide een piepklein, glinsterend paddenstoeltje. Het was een franjehoed uit de kleine sectie *Cystopsathyra* die wordt gekenmerkt door een korrelige hoedbedekking doordat het velum uit bolvormige cellen bestaat. De microscopische eigenschappen kwamen overeen met de beschrijving van *Psathyrella sphaerocystis* in de monografie van Kits van Waveren. Volgens het NMV-bestand was nog geen Nederlands materiaal bekend, maar in het Psathyrellaboekje van Eef Arnolds (nummer 26 in de reeks Fungi Non Delineati) wordt een vondst beschreven uit het Orvelterzand bij Westerbork. Inmiddels hebben de Vlamingen hem Okerkorrelfranjehoed gedoopt.

Bijzondere soorten o.a.:

Heideknotszwam	KW	<i>Clavaria argillacea</i>
----------------	----	----------------------------

Wormvormige knotszwam	KW	Clavaria fragilis
Gele Knotszwam	GE	Clavulinopsis helveola
Wortelend mestbreeksteeltje	*	Conocybe fimetaria
Paardemestdonsinktzwam	KW	Coprinus curtus
Pelsinktzwam	KW	Coprinus radiatus
Hooilandwasplaat	KW	Hygrocybe aurantioviscida
Gewoon sneeuwzwammetje	GE	Hygrocybe virginea
Papegaaizwammetje	GE	Hygrocybe psittacina
Okerkorrelfranjehoed	*	Psathyrella sphaerocystis

8 november. Omgeving Wittelte: Holle Veen, Oosterzand en Westerzand

Roeland Enzlin

Op het programma stond eigenlijk het Wittelterveld, maar dat is niet bezocht omdat daar inmiddels voldoende gegevens verzameld waren. In de omgeving was echter nog genoeg te doen. De 18 wachtenden werden over twee groepen verdeeld. Een groepje ging met mij naar het Holleveen, dat in hetzelfde km-hok ligt als het Wittelterveld. De grote groep stiefelde achter Cees aan naar het Westerzand waar twee hokken bekeken werden.

Het Holleveen is een waar paradijsje; een behoorlijk groot wilgenstruweel met een fantastische mosbegroeiing. Voor paddestoelen hoefden we er nu echter niet te zijn, want die waren nauwelijks aanwezig. Een ander bosje leverde iets meer op, waaronder Smalsporig hangkommetje (*Merismodes confusa*), Vals elfenschermpje (*Mycena pearsoniana*) en Gerimpeld mosoortje (*Arrhenia retiruga*). Bij de nadeterminaties kwam nog het zeldzame Spitsharig oploskorstje te voorschijn.

Het Westerzand bestaat uit heide en naaldbos met schrale zandplekken, nu met genoeg paddestoelen. Typische soorten voor dit milieu zijn o.a. de Zandpadgordijnzwam (*Cortinarius fusisporus*) en de Pagemantel. Nabij dennen op heel zanderige bodem werden de bedreigde Glanzende en Gele ridderzwam gevonden. Op een bemeste plek stond het Blauwvoet-kaalkopje (*Psilocybe fimetaria*) fotogeniek te prijken. Er zijn diverse plaatjes van geschoten.

Voor het Oosterzand werd 's middags de groep weer gesplitst. De eerste groep baande zich via een schelpenfietspad een snelle aftocht naar een twee kilometer verderop gelegen hok. Onderweg werden zeer fraaie en grote groepen van de Pijpknotszwam (*Macrotiophula fistulosa*) gevonden. Even van het pad af werden rare, grijzige, wat naargeestig ruikende 'Schijnridders' gevonden. Niemand kende de soort. Het heeft even geduurd voordat er een passende naam bij gevonden werd, namelijk de Krulzoomtrechterzwam. Dus helemaal geen Schijnridder! Deze paddenstoel is uiterst zeldzaam en staat als ernstig bedreigd te boek. Het was de eerste keer dat hij in Drenthe werd aangetroffen. Vermoedelijk heeft het kalkrijke milieu naast het schelpenpad te maken met deze vondst. Verderop vonden we meer soorten waarvan bekend is dat kalk in de bodem het optreden mogelijk maakt. De leukste was de Violetstelige poederparasol. Het is de tweede vindplaats in Drenthe. De andere is langs een schelpenpad bij Anloo. Ook werden Fijnschubbige parasolzwam (*Lepiota echinacea*), Grote aardster (*Gastrum pectinatum*) en het Verkleurzwammetje aangetroffen langs dit fietspad.

Naast deze kalkminnende soorten zijn er natuurlijk andere bijzonderheden aangetroffen. Altijd weer mooi is de Purpursteelgordijnzwam (*Cortinarius porphyropus*) met z'n zachte paars gekleurde steel en meer grijzige hoed. Tussen de gordijnzwammen herkende Inge Somhorst de zeldzame Groene berkengordijnzwam (*C. raphanoides*). In een slootkant vonden we massaal Slanke aardtongen, gelardeerd met groepjes Slijmwasplaten. Al met al een fraaie excursie met veel soorten. Er zijn op deze dag ruim 500 waarnemingen genoteerd!

Bijzondere vondsten o.a.:

Krulzoomtrechterzwam	EB	Clitocybe inornata
Pagemantel	KW	Cortinarius semisanguineus
Violetstelige poederparasol	*	Cystolepiota bucknallii

Slanke aardtong	KW	Geoglossum umbratile
Slijmwasplaat	KW	Hygrocybe laeta
Verkleurzwammetje	KW	Melanophyllum haematospermum
Gele ridderzwam	BE	Tricholoma equestre
Glanzende ridderzwam	BE	Tricholoma portentosum
Spitsharig oploskorstje	*	Tubulicrinis subulata

16 november. Dwingelderveld

Eef Arnolds

Het Nationaal Park Dwingelderveld is in mycologisch opzicht relatief goed onderzocht. Maar er waren nog wat uithoeken die om extra aandacht vroegen. Aan ons de aangename taak om op een mooie herfstdag deze lacunes te vullen. Het eerste kilometerhok lag in de westelijke randzone van de Dwingeloosche Heide ten noorden van de Anserdennen, een evenredige verdeling van heide, bos en grasland. Een schot in de roos, want dit afwisselende gebied was zeer rijk aan paddenstoelen, in totaal 142 soorten, en het herbergde de nodige bijzonderheden. Het begon met een schitterend groepje van het Blauwgroene trechtertje (*Omphalina chlorocyanea*) in recent geplagde vochtige heide. Weliswaar geen superzeldzaamheid meer, maar nog altijd een vondst die je mycologenhart sneller doet kloppen. In deze omgeving stonden ook Heideknotszwam (*Clavaria argillacea*), Heidezwevelkop, Veenvlamhoed (*Gymnopilus fulgens*), Veenmycena (*Mycena megaspora*) en Klein oranje zandschijfje, zodat de paddenstoelengemeenschap van geplagde heide vrijwel compleet was. Op een stuk dennenhout in een rommelige kapvlakte groeide de zeldzame Gele dwergpegelzwam, een curieus knotszwammetje waarvan de meesten nog nooit hadden gehoord. De graslanden werden al geruime tijd extensief beweide door rundvee. De voortschrijdende verschraling kwam tot uiting in het talrijke voorkomen van het altijd weer verrassend vuurrode Gewoon vuurzwammetje (*Hygrocybe miniata*) en de Sterspoorsatijnzwam (*Entoloma conferendum*). Maar er stonden ook al meer kritische soorten als Papegaaizwammetje (*Hygrocybe psittacina*) en de bedreigde Strogele knotszwam. Het gemengde bos leverde minder bijzonderheden op. Een triviaal uitziende franjehoed bleek evenwel na microscopisch geploeter de Donkere franjehoed te zijn die sinds 1971 niet meer in Nederland was gezien. Opmerkelijk was het voorkomen van de Reuzenzwam (*Meripilus giganteus*) aan de voet van een krentenstruik. Gewoonlijk valt die zwakteparasiet oude bomen lastig, bij voorkeur monumentale beuken.

Met enigszins uitgedunde gelederen inventariseerden we 's middags bosjes en heide tussen Anholt en Kraloo. Verspreide dennen op de overgang van bos naar heide vormen het optimale milieu voor de Dennenslijmkop (*Hygrophorus hypothecus*) die daar inderdaad gevonden werd. Een onopvallende, grauwe plaatjeszwam in een heischraal graslandje bleek de zeldzame Grijsbruine zalmplaat te zijn. Het hoogtepunt was een bemoste berk langs de zandweg ten noorden van Het Olde Posthuus. De stam was op ooghoogte bezet met tientallen door elkaar groeiende Grijsblauwe (*Mycena pseudocorticola*) en Lilabruine schorsmycena's. Beide soorten komen gewoonlijk voor in moerasbosjes en de laatste is zeer zeldzaam.

Bijzondere vondsten (20 Rode-lijstsoorten) o.a.:

Klein oranje zandschijfje	KW	Byssonectria aggregata
Strogele knotszwam	BE	Clavaria straminea
Gele dwergpegelzwam	GE	Mucronella flava
Lilabruine schorsmycena	BE	Mycena meliigena
Stersporige trechterzwam	BE	Omphaliaster asterosporus
Blauwgroen trechtertje	*	Omphalina chlorocyanea
Donkere franjehoed	VN	Psathyrella multicystidiata
Heidezwevelkop	BE	Psilocybe ericaea
Slanke kopergroenzwam	BE	Psilocybe pseudocyanea
Grijsbruine zalmplaat	BE	Rhodocybe caelata

23 november. Drents-Friesche Wold bij Doldersum

Cees Koelewijn & Eef Arnolds

Het was een drukte van belang langs de Bosweg bij Smilde. Vanwege de grote belangstelling en het ruimschoots aanwezige kader werden er 's morgens drie groepen gevormd, een unicum in de historie van de Drentse werkgroep. Alle hadden de opdracht een potentieel 100+ hok op peil te brengen. Ondanks het vergevorderde jaargetijde slaagden deze missies.

De groep van Cees ging naar Doldersum waar eerst de Brink werd bezocht. Daar, en in de directe omgeving, konden we al ruim 40 soorten aanstrepen, waarna een belendend bosperceel werd uitgekamd. Het was geaccidenteerd terrein waar van alles en nog wat was aangeplant. In een opstand van Grove den vonden we naaldhoutbegeleiders die je daar kunt verwachten, zoals de Dennensatijnzwam (*Entoloma cetratum*), Oorlepelzwam (*Auriscalpium vulgare*) en Witwollige dennenzwam (*Skeletocutis amorpha*). Een fraai uitzijnde mycena deed menig voorhoofd fronsen; niemand durfde een naam te noemen. Dat deed Eef later wel: de Purperbruine mycena (*Mycena purpureofusca*), een soort die op dood naaldhout groeit.

De noordelijke punt van het Doldersummerveld leverde onder leiding van Eef samen met aanpalende graslanden, bosjes en singels 119 soorten op, maar niet veel bijzonders. De aardigste was wellicht de Brandplekvaalhoed, dit keer niet op verkoolde houtresten maar gewoon tussen strooisel in een eikenbos. Dat komt vaker voor en vroeger werd op ecologische gronden een afzonderlijke soort onderscheiden, *Hebeloma calypotrosporum*, maar de specialisten zijn het er tegenwoordig over eens dat het om één soort gaat.

Na de ochtendsessie kwamen we in Noordwolde bijeen voor een feestelijke afsluiting van het veldseizoen: een uitstapje naar onze Friese burens voor een hallucinerende wasplatentrip. We bezochten het graslandreservaat Rotstergaasterwallen onder Heerenveen, een terrein dat onlangs door Friese collega's als paddenstoelenparadijs is ontdekt. Daar kreeg niemand spijt van, al was het bitter koud in het open landschap langs de Tjonger. Er stonden duizenden wasplaten in een kleurrijke waaier van soorten, naast de nodige knotszwammen en andere bijzonderheden. Zoveel wasplaten had vrijwel niemand van ons er ooit bij elkaar gezien. Details verklappen we niet, want dan gaan we ons provinciale boekje te buiten.

Bijzondere vondsten o.a.:

Veenvlamhoed	KW	Gymnopilus fulgens
Brandplekvaalhoed	BE	Hebeloma anthracophilum
Bleke knoflooktaailing	EB	Marasmius querceus
Zilversteelzwavelkop	KW	Psilocybe marginata
Slanke kopergroenzwam	BE	Psilocybe pseudocyanea
Ruwe russula	KW	Russula virescens

30 november. Havelterberg

Eef Arnolds & Rob Chrispijn

Onze laatste officiële werkgroepexcursie was voor 23 november geprogrammeerd, maar het gunstige weer en de motivatie van werkgroepleden waren reden genoeg om er nog een keer gezamenlijk op uit te trekken. Gekozen werd voor het grensgebied met de Kop van Overijssel waar bij Havelterberg enkele kilometerhokken op het militaire oefenterrein nog niet op niveau waren. Er hingen geen rode vlaggen, dus we konden er naar hartenlust rondstruinen in een merkwaardig landschap met een netwerk van brede zandbanen dwars door ingezaaide graslanden, droge heidevelden en bospercelen. Vier hokken konden met glans worden genivoleerd met aantallen tussen 84 en 134 soorten. En dat aan de vooravond van de meteorologische winter! Het oefenterrein is overwegend voedselarm en dat is voor paddenstoelen gunstig. Het kwam bijvoorbeeld tot uiting in het plaatselijk massaal optreden van de Heideknotzwam. In zandige, grazige stroken vonden we andere knotszwammen samen met aardtongen en misschien wel duizenden, vuurzwammetjes (*Hygrocybe miniata*). Ten zuiden van de Johannes Postkazerne rijden nog regelmatig tanks rond, zodat de brede

zandgangen omgewoeld worden, stikstofrijk strooisel zich niet ophoopt en de bermen schraal blijven. Dat is terug te zien in vondsten van de Witbruine ridderzwam en Glanzende ridderzwam, allebei dennenbegeleiders in stuifzandvegetaties. Net achter het hek van de kazerne ligt een schrale, grazige strook waar veel Gewoon sneeuwzwammetje (*Hygrocybe virginea*) stond. Verderop groeiden nog wat andere paddenstoelen, maar te ver om te herkennen. En er was geen soldaat in de buurt om ze even voor ons te plukken.

Bijzondere soorten (15 Rode-lijstsoorten) o.a.:

Heideknotszwam	KW	<i>Clavaria argillacea</i>
Fraaie knotszwam	KW	<i>Clavulinopsis laeticolor</i>
Verblekende knotszwam	KW	<i>Clavulinopsis luteoalba</i>
Brede aardtong	KW	<i>Geoglossum cookeianum</i>
Slanke aardtong	KW	<i>Geoglossum umbratile</i>
Bezengkoraaltje	BE	<i>Ramariopsis tenuiramosa</i>
Witbruine ridderzwam	KW	<i>Tricholoma albobrunneum</i>
Glanzende ridderzwam	BE	<i>Tricholoma portentosum</i>

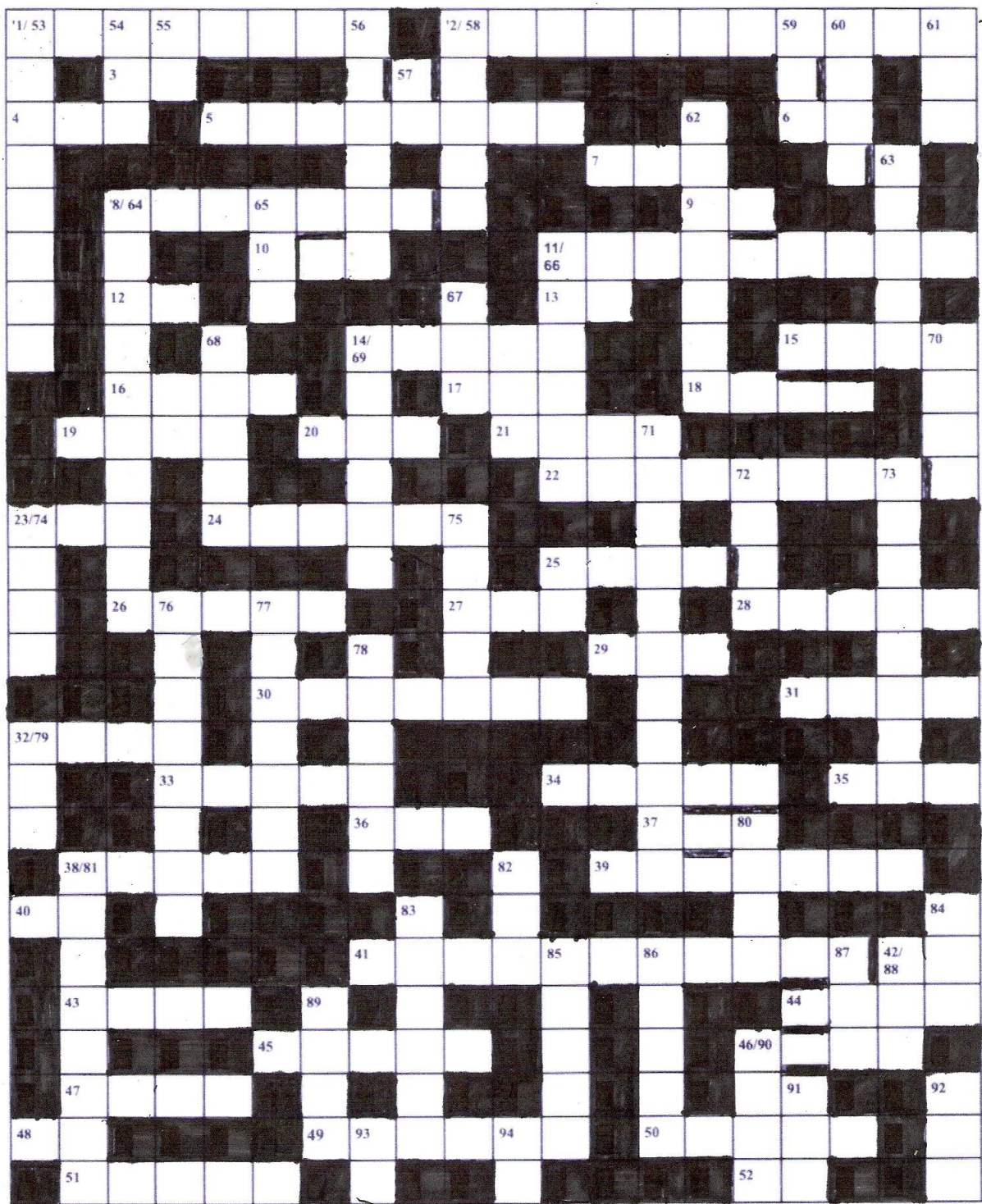
PADDENSTOELENPUZZEL

Bernhard de Vries

Deze puzzel is een hybride tussen een kruiswoordpuzzel en een kryptogram. Oplossingen kun je sturen naar Bernhard de Vries, Roerdomplaan 222, 7905 EL Hoogeveen. De beste inzender wordt op de Zwamdag van 2011 beloond met een mooie mycologische prijs.

Horizontaal: 1: een gerokte inktzwam, 2: waar we om gingen (met “n”). 3: lijkt op een stier. 4: daar groeit moederkoren. 5: in onbruik geraakt schepje. 6: gaat over plantenziekten in Nederland . 7: niet hol. 8: deze fungus heeft het als eerste uitgevonden. 9: niet dicht (weefsel). 10:10x10 m. 11: de boom kan niet krabben. 12: levert hout voor schopstelen. 13: niet onder. 14: draagt een hoed. 15: sommige sporen stralen als ... 16: hoofddekseel. 17: ontkenning. 18: uitgang voor de eerste schimmeldraad. 19: als de kleur niet schoon is. 20: grote grazer. 21: de geur van nr. 73. 22: en toch geen parkinson... 23: ruik je vaak pas na behandeling met ijzersulfaat. 24: wetenschappelijke naam en Nederlandse naam zijn gelijk. 25: smaakt beter dan de zwam die er naar genoemd is. 26: snuiten hun neus in een korstje. 27: damesmaat is fungus. 28: weten kun je pas na het 29: Phallus. 30: heel klein slagwapen. 31: niet ruw. 32: ze klinken veelvuldig als we zoeken. 33: als je dit hebt, lukt het zoeken niet. 34: die van Volvariella is altijd gevuld. 35: lamel niet aangehecht maar . . 36: kledingstuk met veel zakken. 37: wie heeft het verzameld? (afkorting op etiket) 38: en toch lekker voor vegetariërs. 39: kip noch hoofdtooi en toch . . . (zonder extra “n”) 40: lidwoord. 41: nog kleiner dan die aan je overhemd. 42: zeer korte uitroep! 43: Botryobasidium heeft er duizenden van. 44: langzame concurrent van mycologen. 45: brede papil. 46: geurvlag en mycologisch hoogtepunt. 47: de top (vakterm). 48: bevestiging. 49: nog erger dan nr. 82. 50: als het lang zo is, staat er niets. 51: onder de hoed en voor het raam. 52: “=”.

Verticaal: 53: we kopen een paddenstoelenboek vooral om de .. 54: vindt je vooral op vlier maar het luistert niet. 55: als 3. 56: heel veel kleine asco's heten zo. 57: reagens op Russula. 58: hoedpunt. 59: alpien hoogtepunt. 60: taxonomische eenheid. 61: niet aangehecht. 62: een glibberige wasplaat. 63: dun korstje genoemd naar bijen-product. 64: laat zien of de paraplu mee moet. 65: 't glanst als . . . 66: smakelijke dikzak. 67: daar staat *Psilocybe elongatum*. 68: van ei tot versiering. 69: vliegend nageslacht. 70: naam van gereedschap maar te zacht voor hout. 71: EB Brokkelhoed met 3x een L. 72: algemene benaming voor fungus. 73: hij wacht op wind. 74: als de kleur bleekgrijs wordt. 75: doet soms denken aan de zak van Sinterklaas (vakterm). 76: de hoedkleur lijkt op een grondsoort. 77: lijkt erg op een “springinhetveld” maar blijft bij zijn boom. 78: als je laatste . . . versnoept is. 79: laarzen aan dus. 80: groeit aan een sept. 81: buikzijde (vakterm). 82: heel, heel erg jammer. 83: fijn om tegen aan te trappen. 84: het glanst als . . . 85: mooi voor mensen die er niet blind voor zijn. 86: eivormig (vakterm). 87: boom met drie soorten symbiose. 88: Engelse hoed. 89: cystide 90: Lelijk?? 91: zonder . . . geen klokje. 92: onze werkgroep. 93: niet onder. 94: “+”.

WAT DOET DE PADDESTOELENWERKGROEP DRENTHE?

De doelstellingen van de PWD zijn:

- Het organiseren en stimuleren van paddenstoelenonderzoek in Drenthe, vooral door middel van inventarisaties en het houden van bijeenkomsten.
- Het verzamelen van paddenstoelengegevens over Drenthe in een databestand in nauwe samenwerking met de Nederlandse Mycologische Vereniging.
- Het publiceren over paddenstoelen in Drenthe in een nieuwsbrief en in bestaande tijdschriften. Momenteel wordt gewerkt aan een provinciale paddenstoelenatlas.
- Het beschikbaar stellen van paddenstoelengegevens aan terreinbeherende instanties en het verstrekken van beheersadviezen om mycologische waarden te behouden of te vergroten.
- In voorkomende gevallen het uitvoeren van (betaalde) opdrachten wat betreft veldonderzoek aan paddenstoelen.
- Educatie op het gebied van paddenstoelenkennis en -bescherming door onder andere het organiseren van voor het publiek toegankelijke excursies en lezingen, alsmede het verlenen van medewerking op het vlak van natuureducatie.
- Het verstrekken van informatie over paddenstoelen aan geïnteresseerden, terreinbeheerders en de provinciale media.

Ook belangstellenden uit andere delen van Nederland zijn van harte welkom om deel te nemen aan de activiteiten van de werkgroep!!

De Activiteiten van de Paddestoelenwerkgroep Drenthe worden ondersteund door een subsidie van de Provincie Drenthe.

DE NIEUWSBRIEF

De Paddestoelenwerkgroep Drenthe verspreidt één keer per jaar een nieuwsbrief onder haar medewerkers, organisaties actief in natuurstudie, natuurbescherming en groenbeheer en andere belangstellenden. Men kan deze nieuwsbrief kosteloos ontvangen door zich schriftelijk op te geven bij het secretariaat.

Vaste rubrieken in de nieuwsbrief zijn:

- Beknopte verslagen van excursies van de werkgroep.
- Een overzicht van de vorderingen van de paddenstoelenkartering in Drenthe.
- Het activiteitenprogramma voor het komende seizoen.

Leden van de werkgroep verzorgen daarnaast jaarlijks een bijdrage over paddenstoelen in het herfstnummer van Het Drentse Landschap, het tijdschrift van de gelijknamige stichting.